

Fusk och förtroende

Om mediers forskningsrapportering
och förtroendet för forskning

Ulrika Andersson [SOM-rapport nr 2014:27]

FÖRORD

SOM-institutet är en oberoende undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG). Sedan 1986 genomför vi årligen återkommande nationella och regionala frågeundersökningar till stora slumpmässiga urval av den svenska befolkningen. Vårt stora forskarnätverk, undersökningarnas ämnesbredd och långa tidsserier gör SOM-institutets verksamhet unik. Vårt mål är att kombinera närheten till forskningsfronten med en stark närvaro i svensk samhällsdebatt.

SOM-institutets undersökningsverksamhet genererar ett mycket stort antal rapporter, bokkapitel, antologier, uppsatser och avhandlingar. Denna rapport – *Fusk och förtroende – om mediers forskningsrapportering och förtroendet för forskning* – är publicerad inom ramen för SOM-institutets rapportserie (2014:27) och belyser frågan om hur mediers rapportering om forskning och forskningsfusk påverkar människors förtroende för forskning. Delar av resultaten har också publicerats i Ulrika Anderssons kapitel ”Forskningfusk och allmänhetens förtroende för forskning” i SOM-institutets årsrapport 2014, *Mittfåra & Marginal*. Studien har genomförts inom ramen för forskningsprojektet Vetenskapen i samhället (ViS) som sedan 2002 är ett samarbete mellan SOM-institutet och den ideella föreningen Vetenskap & Allmänhet. Projektet syftar till att studera svenska folkets förtroende, kunskaper och önskemål när det gäller vetenskaplig forskning. Rapporten har även publicerats inom ramen för Vetenskap & Allmänhets rapportserie.

För en närmare beskrivning av den nationella SOM-undersökningen hänvisas till rapportens bilaga 1 samt till Frida Vernersdotters kapitel ”Den nationella SOM-undersökningen 2013” i antologin *Mittfåra & Marginal* (2014).

HENRIK EKENGREN OSCARSSON

Professor, föreståndare för SOM-institutet

INNEHÅLL

Förord	1
Allmänhetens forskningsförtroende – en viktig fråga.....	5
Påverkas forskningsförtroendet av mediebilden av forskningsfusk?	5
Studiens uppdragsgivare	6
Rapportens disposition	6
Nyhetsmediers inflytande över människors uppfattningar	9
Nyhetsmedier som allsmäktiga, maktlösa och mäktiga	9
Medierapportering betydelsefull för människors kunskapsbildning	10
Nyhetsmedier som agendasättare.....	10
Mediers rapportering om forskningsfusk 2002–2013	13
Om innehållsanalysen	13
Medicinsk forskning dominerar medierapporteringen.....	15
Medierapporteringens övergripande struktur	21
Forskningsfusket karaktär.....	23
Vem anklagas för fusk – och vilka organisationer berörs?	25
Ansvarutkrävande och konsekvenser av forskningsfusk.....	29
Medierapportering om forskning hösten 2002–2013.....	33
Om innehållsanalysen	33
Medierapporteringens övergripande struktur	34
Forskningsrapporteringens fokus	36
Allmänhetens förtroende för forskning	43
Varierande förtroende för olika forskningsområden.....	43
Svårbedömda medieeffekter	46
Närhet spelar roll för forskningsförtroendet	48
Ökad synlighet botemedel mot minskat forskningsförtroende?	59
Referenser.....	61
Bilaga 1. Den nationella SOM-undersökningen.....	66
Undersökningens uppläggning, svarsfrekvens och bortfall.....	66
Bilaga 2. Kodschema, forskningsfusk 2002–2013	69
Bilaga 3. Kodschema, forskningsrapportering september 2002–2012.....	75

ALLMÄNHETENS FORSKNINGSFÖRTROENDE – EN VIKTIG FRÅGA

Forskningsverksamhet är viktig och nödvändig både för individernas och för samhällets utveckling. I den senaste forskningspropositionen beskrivs att den nya kunskap som forskningen genererar ”skapar kulturella och bildningsmässiga värden i samhället, utvidgar det mänskliga vetandet och bidrar till problemlösning och utveckling i näringsliv och samhälle” (Prop. 2012/13:30:25). För att kunna motivera satsningar på vetenskaplig forskning krävs ett brett folkligt stöd. En av grundförutsättningarna för att få detta viktiga stöd är att människor upplever sig ha förtroende för forskare och forskning. Utan ett sådant förtroende och stöd är det svårt att hävda relevansen av forskning, vilket i förlängningen också leder till att det blir allt svårare att få olika aktörer att finansiera den samtida och framtida forskningsverksamheten.

Påverkas forskningsförtroendet av mediebilderna av forskningsfusk?

Longitudinella studier av den svenska allmänhetens förtroende för forskning och forskare har under flera år pekats mot att det har skett en försvagning av forskningens förtroendekapital (Holmberg & Weibull, 2013). Visserligen har det skett en återhämtning under de senaste två åren (Andersson, 2014) men fortfarande är det en bit kvar tills förtroendet når upp till samma höga nivåer som i början av 2000-talet.

De studier som har gjorts av allmänhetens förtroende för olika vetenskapsområden har visat att den upplevda nyttan av forskningen spelar stor roll för människors bedömning av det egna förtroendet (Holmberg & Weibull, 2005; Vetenskap & Allmänhet, 2011a). Människor med högt förtroende för forskare lyfter ofta fram forskares kunnighet och forskningens bidrag till ny kunskap, medan de som har ett lägre förtroende tenderar att betona att forskningen är intressentstyrd och präglad av ett utbrett fuskande. Medier anges vanligen som den viktigaste informationskällan för att få veta vad som händer inom forskningen (Vetenskap & Allmänhet, 2011a). På individnivå har närhetsfaktorer som hög utbildning och personlig kunskapsnivå visat sig vara betydelsefulla för forskningsförtroendet (Andersson, 2014; Holmberg & Weibull, 2013, 2003).

En hypotes som har förts fram som förklaring till varför allmänhetens förtroende för forskning har minskat över tid är att mediernas rapportering om forskningsfusk har ökat (jmf Holmberg & Weibull, 2013; Vetenskap & Allmänhet, 2011b:10). Visserligen har inte antalet fall av forskningsfusk som har anmälts till Vetenskapsrådet eller Centrala etikprövningsnämndens expertgrupp för oredlighet i forskning ökat under 2000-talet, men det finns ändå anledning att anta att mediernas bevakning av det vetenskapliga samhället har ökat i omfattning, inte minst när det gäller avslöjanden om oegentligheter och oredlighet inom forskning (jmf Vetenskap & Allmänhet, 2011b:10).

Studier av nyhetsmedias påverkanskraft har kunnat belägga att mediernas rapportering inom ett visst sakområde har betydelse för vilka bedömningar människor gör i frågan, särskilt om det gäller ett område där människor saknar direkt och personlig erfarenhet (se vidare nästa avsnitt om mediernas dagordningsmakt). Ett sådant ämnesområde är just forskning. Internationellt såväl som i Sverige har det gjorts en del studier om hur bilden av forskning ser ut i nyhetsmedia (se exempelvis Nelkin, 1995; Ideland, 2002; Parker, 2002; Hargreaves, Lewis & Spears, 2003; Finer, 2005; Vetenskap & Allmänhet, 2005; Bauer, 1995) och i några fall har även kopplingen mellan nyhetsrapporteringen om enskilda forskningskontroverser eller forskningsfrågor och allmänhetens uppfattning om desamma analyserats (se exempelvis Mazur, 1981; Hargreaves, Lewis & Spears, 2003; Ten Eyck, 2005). Några större analyser av kopplingen mellan

medieinnehåll och allmänhetens förtroende för forskning förefaller dock inte ha gjorts. Den begränsade tillgången på sådana material har väckt SOM-institutets och Vetenskap & Allmänhets intresse för att försöka förstå vilken betydelse nyhetsmediers forskningsrapportering egentligen har för människors känslor av förtroende för forskning.

I syfte att analysera i vilken mån medierapporteringen bidrar till att minska människors forskningsförtroende har en systematisk innehållsanalys av svenska nyhetsmediers rapportering om forskningsfusk under åren 2002–2013 genomförts. Analysen inkluderar ett urval av de största nyhetsmedierna inom dagspress och tv. Denna studie har kompletterats med ytterligare en innehållsanalys av de största dagstidningarnas rapportering om forskning under september månad 2002–2013, vilket motsvarar den tidsperiod då de nationella SOM-undersökningarna skickas ut till ett slumpmässigt urval av befolkningen. Genom att sedan kontrollera sambandet mellan allmänhetens förtroende för forskning med utgångspunkt i konsumtion av nyhetsmedia är det möjligt att på en övergripande nivå analysera i vilken utsträckning medierapporteringen påverkar intensiteten i människors forskningsförtroende.

De specifika frågor som kommer att analyseras närmare i rapporten är:

- 1) om det finns en negativ koppling mellan människors förtroende för forskning och nyhetsmediers rapportering om forskningsfusk, det vill säga att forskningsförtroendet minskar i samband med att medierapporteringen om forskningsfusk ökar?
- 2) om det finns en koppling mellan människors förtroende för forskning och den generella nyhetsrapporteringen om forskning, det vill säga om forskningsförtroendet minskar som följd av att nyhetsrapporteringen karakteriseras av problem och händelser av negativ karaktär?
- 3) om människors förtroende för forskning primärt påverkas av medierapportering eller om förtroendet snarare är beroende av andra faktorer?

Studiens uppdragsgivare

Studien har genomförts på uppdrag av den ideella föreningen Vetenskap & Allmänhet. Föreningen grundades 2002 som ett led i att främja dialogen och öppenheten mellan forskare och allmänhet. Genom att möjliggöra denna kontakt hoppas Vetenskap & Allmänhet att allmänhetens intresse och kunskaper om forskning ska kunna gagnas. Föreningens verksamhet finansieras huvudsakligen av olika myndigheter, högre lärosäten, folkbildningsorganisationer och forskningsfinansiärer.

Sedan 2002 genomför SOM-institutet i samarbete med Vetenskap & Allmänhet ett forskningsprojekt som heter Vetenskapen i samhället (ViS). Projektet syftar till att studera svenska folkets förtroende, kunskaper och önskemål när det gäller vetenskaplig forskning. De första mätningarna gjordes i samband med den nationella SOM-undersökningen 2002. Därefter har frågor om förtroende och attityder till forskning regelbundet återkommit fram till den senaste mätningen som gjordes hösten 2013.

Rapportens disposition

Rapporten innehåll är fördelat på sex avsnitt. De två första kan beskrivas som studiens yttre ram där introduktion till själva forskningsproblemet och de teoretiska utgångspunkter som studien vilar på, är i fokus. De tre avsnitt som följer därpå redogör för resultaten av de båda

innehållsstudierna samt för hur människors förtroende för forskning ser ut. Beskrivningen av vilka urvalsramar och tillvägagångssätt som har legat till grund för dessa tre delstudier hittas i rapportens bilagor. Avslutningsvis följer så en sista sammanfattande del med fokus på vad studien har visat när det gäller medierapporteringens betydelse för människors forskningsförtroende.

NYHETSMEDIERS INFLYTANDE ÖVER MÄNNISKORS UPPFATTNINGAR

Frågan om nyhetsmediers inflytande över allmänheten har varit aktuell ända sedan etableringen av de första moderna medierna. Walter Lippman (1922/1997) hävdade i början av 1900-talet att det som hade störst betydelse för människors åsikter inte var verkligheten som sådan utan *bilden av verkligheten* så som den såg ut inuti människors huvud. Denna pseudoverklighet baserades enligt Lippman till stor del på sådant som rapporterats via media, vilket föranlett senare forskare att använda begreppet medierad verklighet (Nimmo & Combs, 1983).

Lippmans beskrivning av den triangulära relationen mellan verkligheten, bilden av verkligheten och allmänhetens reaktioner baserad på bilden av verkligheten såsom den förmedlats via media (Lippman 1922/1997:11), har under lång tid varit en central utgångspunkt för forskares diskussion om mediernas påverkanskraft och dess konsekvenser. Synen på hur stor nyhetsmediernas effekter egentligen är på människors attityder och beteenden har dock varierat mellan olika tidsperioder och forskare.

Nyhetsmedier som allsmäktiga, maktlösa och mäktiga

Årtiondena runt 1920–1940-talen fanns det på sina håll en uppfattning, sprungen ur behaviorismen, om att medierna hade mycket stor påverkansmakt över allmänheten och att alla människor som följd av biologiska faktorer påverkades på precis samma sätt, oavsett bakgrund eller individuella intressen (Berger, 1995). Detta teoretiska antagande saknade i huvudsak vetenskapliga belägg eftersom det ditintills inte hade förekommit någon empirisk prövning av teorin (Asp, 1986:35). Det växte inom forskningen därför fram ett behov av studier som kunde kombinera undersökningar av människors beteenden och attityder med studier av människors användning av medier, eftersom det då skulle vara möjligt att öka förståelsen för mediernas påverkansmakt och dess konsekvenser (jmf Oberschall, 2008).

I takt med att sådana studier successivt etablerades visade det sig att bilden av medierna som allsmäktiga inte överensstämde särskilt väl med verkligheten. Den nya kunskapen föranledde forskare att runt mitten av 1900-talet beskriva medier som maktlösa, åtminstone givet deras direkta effekt på allmänheten (jmf Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1968; Hovland, Janis & Kelley, 1953; Hovland, Lumsdane & Sheffield, 1949). Mediernas begränsade effekt förklarades framför allt av publikens selektiva användning av nyhetsmedier, sociala faktorerers betydelse samt effektiviteten i mellanmänsklig kommunikation. Det var primärt dessa faktorer som hade möjlighet att påverka människors beteenden och åsikter i en viss riktning medan medierna istället framför allt bidrog till att förstärka de åsikter som människor redan hade (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1968; Klapper, 1960; Katz & Lazarsfeld, 1955).

Mot bakgrund av resultaten utarbetade de båda sociologerna Paul Lazarsfeld och Elihu Katz ett slags två-stegshypotes som något förenklat baserades på tanken att centrala idéer och strömningar flödade från medierna till lokala ”opinionsbildare” som i sin tur förde dem vidare till människor med en mer begränsad politisk kunskap (jmf Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1968:151; Katz, 1957; Katz & Lazarsfeld, 1955). Även om Katz i senare studier förvisso hävdade att de båda forskarna hade lyckats belägga modellen empiriskt, har sammanställningar av forskning som gjorts på området pekat mot att modellen var relativt oanvändbar (Gitlin, 1978; Kraus & Davis, 1976:260).

Den nutida synen på mediers effekter utgår vanligen från uppfattningen om att medierna är mäktiga. Övergången från att betraktas som maktlösa till att betraktas som mäktiga skedde

successivt under 1960- och 1970-talen då allt fler forskare ifrågasatte teorierna om mediernas begränsade effekter (se t.ex. Gitlin, 1978; Kraus & Davis, 1976; Clark & Klein, 1974; Sears & Freedman, 1967; de Sola Pool, 1959; Lang & Lang, 1959). De huvudsakliga skälen till förändringen har legat i de omfattande politiska och sociala förändringar som har präglat samhället sedan mitten av 1900-talet, i framväxten av nya medieformer samt i forskningens förändrade syn på påverkansprocessen, där teoretisk och metodologisk utveckling runt mitten av 1900-talet bidrog till att göra effektstudier mer attraktiva (Strömbäck, 2009; Asp, 1986). Ibland anges också förändrade referensramar i tolkningen av forskningsresultat som en viktig faktor i sammanhanget (jmf Asp, 1986:53–57). Sammantaget har dessa omdaningar bidragit till att forma uppfattningen om att mediers effekter skapas i *samspel* med ett antal faktorer som ligger på det samhällsrespektive det individuella planet.

Medierapportering betydelsefull för människors kunskapsbildning

Även om mediernas effekter förvisso inte är så kraftfulla som det tidiga 1900-talets forskare trodde, pekar den forskning som gjorts under de senaste 30–40 åren mot att det finns belägg för att mediers rapportering trots allt har vissa effekter på människors varseblivning, kognitioner, attityder och beteenden, även om medierapporteringen alltså inte är den enda förklarande omständigheten i sammanhanget.

Det finns i huvudsak tre påverkansfaktorer som är betydelsefulla när det gäller människors kunskaper och uppfattningar i olika frågor. Det handlar dels om egna direkta erfarenheter av en fråga eller tjänst, dels om erfarenheter som erhålls via andra människor (familj, vänner, arbetskamrater) och slutligen om den information och kunskap som förmedlas via media. För människor som saknar egen eller interpersonell erfarenhet av specifika frågor, företeelser, institutioner eller aktörer är medierapporteringen den mest centrala källan för kunskap- och åsiktsbildning (jmf Bennet & Enteman, 2001; Nimmo & Combs, 1990; Petersson & Carlberg 1990:34; Asp, 1986; Lippman 1922/1997). Givet att relativt få människor i Sverige har direkt egen erfarenhet av forskning och forskningsverksamhet – cirka 1 procent av befolkningen är exempelvis forskarutbildade (SCB, 2014) – får mediers rapportering om forskning därmed anses vara en viktig kunskapskälla för många individer.

Nyhetsmedier som agendasättare

Vid analyser av nyhetsmediers påverkanskraft tas ofta dagordningsteorin (agenda setting) som utgångspunkt, en teori som är sprungen ur 1970-talets forskning om mediers inflytande över människors politiska uppfattningar och engagemang (jmf Preiss m.fl., 2007). I sin enkla form innebär dagsordningsteorin att nyhetsmedias sakfrågeprioriteringar återspeglar sig i allmänhetens sakfrågeprioriteringar (jmf McCombs & Shaw, 1972). I denna påverkansprocess finns faktorer som underlättar respektive begränsar mediernas dagordningsfunktion; medierapporteringen tenderar exempelvis att vara mer betydelsefull för sådana sakfrågor som människor saknar direkt och personlig erfarenhet av, medan den har en mindre betydelse för frågor där denna typ av erfarenhet finns.

Inom ramen för dagordningsforskningen har studier bland annat påvisat att medier kan ha en betydande makt över vilka politiska frågor som människor tycker är viktiga i samband med valkampanjer (Wanta & Ghanem, 2007; McCombs, 2006; McCombs & Shaw, 1972), vilka kriterier människor utgår från när de bedömer politiska ledare (Iyengar & Kinder, 2010; Roskos-Ewoldsen, Klinger & Roskos-Ewoldsen, 2007), hur människor uppfattar den politiska

verkligheten (Callaghan & Schnell, 2005; Shanahan & Morgan, 1999; Iyengar, 1994) samt vilket förtroende människor känner för demokratiska institutioner (Moy, Pfau & Kahlor, 1999).

Exempel på nyhetsmediers betydelse för allmänhetens förtroendekänslor hittas bland annat i studier av hur förtroende för polisen påverkas av nyhetsrapporteringen i samband med rättegångar där poliser har åtalats för att ha överträtt sina befogenheter. Förtroendet för polisen som myndighet förblev oförändrat, däremot påverkades allmänhetens syn på huruvida poliserna i de enskilda fallen var skyldiga eller inte beroende på hur medierna valde att vinkla rapporteringen (Chermak, McGarrell & Gruenewald, 2005; jmf Lasley, 1994). Vidare har forskning visat att mediers beskrivning av psykisk sjukdom i samband med våldshändelser tenderar att bidra till att förstärka allmänhetens stereotypa föreställningar om människor med psykisk sjukdom (Diefenbach & West, 2007; Thornton & Wahl, 1996).

Vilken medieform som egentligen står för den största påverkan har det funnits något varierande uppfattningar om: en del forskare har framför allt framhållit dagpressens betydelse (McCombs & Shaw, 1972) medan andra har lyft fram televisionens påverkansmakt (Iyengar & Kinder, 2010; Moy, Pfau & Kahlor, 1999; Shanahan & Morgan, 1999; Iyengar, Peters och Kinder, 1982). Det bör i sammanhanget nämnas att de flesta av undersökningarna fokuserar på specifika händelser och i huvudsak också tittar på de mer kortsiktiga effekterna av mediernas dagordningsmakt.

På senare år har en del forskare hävdats att förändringar av medielandskapets komplexitet, mediepublikens fragmentering och medieanvändningens individualisering har bidragit till en försvagning i nyhetsmediernas inflytande över vilka samhällsfrågor som människor tycker är viktiga (Bennet & Iyengar, 2008; Takeshita, 2005; Chaffee & Metzger, 2001). Medierna är enligt detta perspektiv återigen på väg in i en era präglad av minimala medieeffekter. Alla håller dock inte med om denna slutsats: flera forskare argumenterar för att medierna fortfarande bidrar till en rad olika effekter, trots de genomgripande socioekonomiska och teknologiska förändringar som har skett i mediasystemet och samhället i stort under de senaste 10–15 åren (Shehata & Strömbäck, 2013; Holbert, Kelly & Gleason, 2010).

Givet denna teoretiska bakgrund är den brännande frågan för den här specifika studien om mediers rapportering om forskning och forskningsfusk tenderar att ha någon effekt på människors förtroende för forskning och forskare.

MEDIERS RAPPORTERING OM FORSKNINGSFUSK 2002–2013

Begreppet forskningsfusk, eller ”oredlighet inom forskning” som det officiellt heter, är ett relativt komplext begrepp som sällan är särskilt väldefinierat (Thyberg, 2009). Ofta görs en uppdelning i tre olika former av forskningsfusk: plagiering, fabricering och förfalskning (Freeland Judson, 2004). *Plagiering* innebär att idéer, upplägg, resultat eller formuleringar kopieras från andra studier. Vanligen rör det sig om en mer omfattande stöld av andra personers material. *Fabricering* innebär att resultatet är påhittat, exempelvis genom att analyserna baseras på påhittade personer eller att det överhuvudtaget inte har utförts några tester eller försök. Med *förfalskning* avses att det insamlade undersökningsmaterial på något sätt har manipulerats för att få resultaten att bättre överensstämma med de slutsatser som forskaren önskar få fram. För att agerandet ska karakteriseras som fusk ska det ha funnits en medveten avsikt att vilseleda den som tar del av forskningsresultaten, alternativt att det har skett ett hänsynslöst åsidosättande av vetenskaplig praxis (Thyberg, 2009; Forsman, 2007; Freeland Judson, 2004).

Givet antalet anmälningar som inkommit till de centrala granskningsorgan som behandlar frågor om oredlighet i svensk forskning förefaller forskningsfusket som sådant inte ha ökat över tid. Under åren 2002–2009 ansvarade Vetenskapsrådet för att bedöma anmälningar om forskningsfusk, en uppgift som sedan 2010 har tagits över av Centrala etikprövningsnämndens (CEPN) expertgrupp för oredlighet i forskning. Det huvudsakliga ansvaret för att övervaka forskningen ligger dock på de enskilda universiteteten och deras etiska kommittéer. För att CEPN:s expertgrupp ska kunna granska misstänkta fall av forskningsfusk eller brott mot god vetenskaplig sed krävs att det först har inkommit en begäran från rektor vid det lärosäte där den fuskmisstänkte är, eller har varit, verksam (Vetenskapsrådet, 2011).

Antalet ärenden som har behandlats av Vetenskapsrådet respektive CEPN under perioden 2002–2013 är få. Sedan CEPN:s expertgrupp tillträdde i januari 2010 har gruppen hanterat sex ärenden (Castensson, 2013), innan dess hanterade Vetenskapsrådet omkring 15 anmälningar mellan åren 2004–2009 (jmf Kirsebom, 2010; Vetenskap & Allmänhet 2011b). Endast ett av dessa ärenden har bedömts som grov vetenskaplig oredlighet. Förklaringen till det låga antalet anmälningar är att majoriteten av fuskärendena stannar inom det egna lärosätet där de granskas av lokala expertgrupper. Hur många sådana interna anmälningar som genom åren har utretts samt hur många som har lämnats utan åtgärd saknas det tillförlitliga uppgifter om (Kirsebom, 2010).

Föreliggande innehållsanalys av mediers rapportering om fusk inom forskning under åren 2002–2013 utgår den definition av vetenskaplig oredlighet som har beskrivits enligt ovan.

Om innehållsanalysen

I syfte att få en bred granskning av nyhetsmediers rapportering kring ämnet forskningsfusk har innehållsanalysen riktat in sig på storstadsmorgonpress, kvällspress samt Sveriges Televisions Rapport-sändningar kl. 19.30. Analysen omfattar därigenom de nationella nyhetsmedier som når ut till en större del av den svenska allmänheten. I gruppen storstadsmorgonpress ingår *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Göteborgs-Posten*, *Sydsvenskan* och gratistidningen *Metro*. Bland kvällstidningarna ingår *Aftonbladet*, *Expressen*, *GT* samt *Kvällspresen*.

Granskningen fokuserar på nyhetsartiklar/inslag, analyser, ledarartiklar och debattartiklar, men inkluderar däremot inte insändarmaterial. För morgon- och kvällstidningarna har Retrievers nyhetsarkiv använts för att hitta artiklar om ämnesområdet.¹ För Rapports huvudsändningar kl. 19.30 har granskningen bestått i en systematisk genomgång av programprotokollen för åren 2002–2013. Dessa innehåller körschemat, det vill säga i vilken ordning inslagen har sänts, samt information om respektive inslag (se vidare Asp, 2004). Genom en systematisk innehållsanalys har totalt 359 artiklar och inslag kodats under tidsperioden 1 januari 2002–31 december 2013.

Studien visar att mängden artiklar om forskningsfusk har varierat kraftigt från år till år. Den generella tendensen är att frekvensen av artiklar och inslag som berör forskningsfusk inte har ökat över tid, snarare har rapporteringen minskat under de två sista undersökningsåren 2012–2013 (tabell 1). Huruvida minskningen är ett tillfälligt trendbrott eller en mer bestående förändring går i dagsläget inte att slå fast. En tänkbar förklaring till den minskade rapporteringen skulle kunna vara att antalet vetenskapsjournalister bedöms ha minskat under de senaste åren (Lundgren, 2013), men för att fastslå ett sådant samband krävs dock fortsatta studier på området.

De undersökningsår som utmärker sig genom en särskilt hög rapporteringsfrekvens om forskningsfusk, är 2005–2006 samt i viss mån också 2003 respektive 2011 (tabell 1). Om utgångspunkten stämmer att människors förtroende för forskning påverkas negativt av en ökad medierapportering om forskningsfusk innebär det att det huvudsakligen är under dessa år som det bör ses en nedgång i förtroendekurvan.

Tabell 1. Medierapportering om forskningsfusk fördelad per kalendermånad och år, 2002–2013 (antal artiklar/inslag)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Januari	–	3	1	4	18	–	–	6	1	1	1	–	35
Februari	–	12	–	2	5	1	1	4	–	5	–	5	35
Mars	–	7	3	–	5	1	1	1	–	5	1	–	24
April	–	–	3	1	1	4	1	1	1	–	1	1	14
Maj	–	1	6	11	6	1	1	1	–	1	–	3	31
Juni	–	2	2	18	6	9	2	–	2	–	1	3	45
Juli	–	6	4	4	1	1	3	1	3	1	2	3	29
Augusti	–	1	–	–	2	2	2	–	–	2	1	–	10
September	2	–	2	–	6	2	1	1	7	15	1	–	37
Oktober	–	2	2	23	2	4	16	3	2	3	4	1	62
November	5	–	–	2	1	2	2	–	7	1	–	–	20
December	1	2	–	5	3	–	–	1	3	1	–	1	17
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: Tabellen baseras på en systematisk innehållsanalys av svenska nyhetsmediers rapportering av forskningsfusk under perioden 1 januari 2002 till 31 december 2013. I studien ingår *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Göteborgs-Posten*, *Sydsvenskan*, *Aftonbladet*, *Expressen*, *GT*, *Knälsposten*, *Metro* samt SVT Rapports huvudsändning kl. 19.30.

¹ För att ringa in artiklar av relevans användes följande söksträng: forskningsfusk* OR (forskning* AND oredlighet*) OR (vetenskap* AND oredlighet*) OR (forskning* AND plagiat) OR (vetenskap* AND plagiat) OR (vetenskap* AND fabricering*) OR (forskning* AND fabricering*). Kombinationen (forskning* AND fusk*) har uteslutits då den genererar artiklar som rör helt andra saker än vetenskaplig forskning och forskningsfusk. Dessa handlar ofta om artiklar om högskolestudenter som har fuskat eller plagierat samt artiklar där termerna ”forska” och ”forskning” används för att beskriva privatpersoner som ägnar sig åt släkttforskning eller om myndighetspersoner som ska forska i vad som har gått fel i ett visst ärende.

En närmare blick på hur koncentrationen av artiklar och inslag om forskningsfusk ser ut under undersökningsåren visar att februari 2003, juni respektive oktober 2005, januari 2006, oktober 2008 samt september 2012 är de månader där rapporteringen om forskningsfusk är ojämförligen störst under den undersökta perioden. Tre av dessa mätpunkter sammanfaller med den tidpunkt på året då den nationella SOM-undersökningen brukar skickas ut till ett urval av den svenska befolkningen. Givet teorin om mediernas dagordningsmakt är det rimligt att anta att den medierapportering som skett vid dessa tillfällen kan ha påverkat allmänhetens forskningsförtroende i en negativ riktning.

Medicinsk forskning dominerar medierapporteringen

Det forskningsområde som är allra vanligast i mediernas rapportering om forskningsfusk är medicin. I rapporteringen som helhet rör 52 procent av samtliga artiklar medicinsk forskning (tabell 2). Som nummer två följer forskningsfusk inom samhällsvetenskap och på plats nummer tre hittas fusk inom humanistisk forskning samt frågor som rör forskningsfusk på ett mer generellt plan, det vill säga utan tydlig koppling till något specifikt vetenskapsområde. Exempel på det senare är genomgångar av kända forskningsfusk som görs i anslutning till en artikel som tar upp ett aktuellt fall men också artiklar om brister i de granskningsfunktioner som finns för att anmäla och bedöma forskningsfusk samt regeringens och andra aktörers förslag om hur granskningen kan eller ska förbättras.

Naturvetenskap och teknik förekommer mer sällan i den samlade rapporteringen, även om undantag finns för enskilda år. Det vetenskapsområde som lyser med sin frånvaro i fuskssammanhang – åtminstone i mediernas rapportering under åren 2002–2013 – är utbildningsvetenskap.

Tabell 2. Rapporteringens fördelning per forskningsområde 2002–2013 (andel artiklar)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Medicin	12	75	74	47	62	22	77	5	54	66	42	18	52
Samhällsvetenskap	0	3	9	9	9	41	0	85	4	28	50	12	17
Humaniora	0	6	0	36	5	8	3	0	0	6	0	23	11
Naturvetenskap	25	8	0	0	4	7	0	0	8	0	8	18	4
Teknik	63	3	0	0	0	0	0	5	31	0	0	12	5
Utbildningsvetenskap	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Generellt	0	5	17	8	20	22	20	5	4	0	0	17	11
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

När det gäller det tredje största rapporteringsområdet – forskningsfusk generellt – har rapporteringen särskilt aktualiserats i samband med större ärenden om forskningsfusk. Sakfrågan har då primärt kretsats kring bristerna i de befintliga granskningsfunktionerna. I januari 2006 framfördes exempelvis från Vetenskapsrådets håll önskemål om att ändra regelverket så att även enskilda anställda får möjlighet att anmäla forskningsfusk till Vetenskapsrådet. Förhållandet att enbart rektor har ansvar att göra en anmälan, menade rådet bidrar till att de flesta ärendena

stannar inom lärosätet (*Sydsvenskan*, 22 januari 2006). I november 2008 beslutade regeringen att Vetenskapsrådet tillsvidare skulle utreda fall av forskningsfusk i väntan på att ett nytt granskningsorgan skulle tas i bruk.

Trots att den nya myndigheten – Centrala etikprövningsnämnden (CEPN) – inrättades den 1 januari 2010, fortgick kritiken mot bristerna i granskningen av oegentligheter inom svensk forskning. Kritiken berörde bland annat att det fortfarande var rektor som hade sista ordet om en anmälan skulle vidarebefordras till CEPN. Även om rektor enligt det nya regelverket var skyldig att begära en utredning om anmälaren krävde det så hade rektor mandat att låta bli att anmäla om denne uppfattade att anmälarens begäran var ”uppenbart obehövlig” (figur 1).

Figur 1. Göteborgs-Posten 24 april 2012

Sverige tar inte tag i forskningsfusket

Sverige är fortfarande sämst i Norden på att utreda forskningsfusk. Möjligheterna för utomstående att få till stånd en oberoende forskningsgranskning är kringlatarna, skriver fd barnläkare Leif Eklöf.

Kan Sverige hantera forskningsfusk? För att kunna besvara den frågan måste man först ta reda på hur vanligt det är. Några forskare har försökt.

I en undersökning med rubriken: "Forskningfusket löjer och frodas" fanns man ut 19 procent av forskarna kommit i kontakt med fusk och att 6 procent kände till fusk på deras egen institution utan att man utredes detta (BMJ, Jan, 2012)

Sedan Centrala etikprövningsnämndens tillkomst har tre fuskanmälningar inkommit. Ingen har fått st

I en annan undersökning med rubriken: "Hur många manipulerar sin forskning", skönlade 5 procent att de själva fuskar när det gäller kvalitetsrapportering "osannolikheter" till mellan 14-71 procent och högre inom områden medicin/farmakologi. (Painell, PLoS, 2009).

Professor John Ioannidis, respekterad epidemikolog, har studerat hur forskarna kommit fram till sina slutsatser. Ioannidis slutsatser presenterades under rubriken: "Varför majoriteten av forskningsresultaten är felaktiga" (PloS 2009) – en studie som leordades i en artikel med rubriken "Lies, Damned Lies, and Medical Science" (The Atlantic 2009).

Varning för korrumperad forskning

Chefredaktörerna på flera kända medicinska tidningskrifter varnar för en med läkemedelsindustrin korrumperad medicinsk forskning.

Spöktävling är ett annat problem – det vill säga när en läkemedelsföretagsgigant en studie och sedan har en känd forskare med omfattande kända namn under den. Dr Fredrik Hasslund, läkemedelsinspektion (2009, nr 4) lyfter fram problemet. Han beskriver hur en läk-

Debattören:

Leif Eklöf barnläkare, tidigare specialläkare för barn i sista av skedet till Uppsala kommun. Numera pensionerad, 68 år.

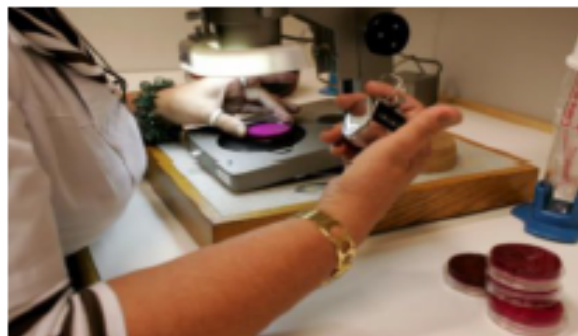
Bakgrund:

Leif Eklöf har följande med sociologen Eva Kärrve varit involverad i en uppträffningsstudie med professor Christopher Gieseck, som forskar i etning och ungdomar med autism.

Trivsel gläns om det var rätt av Gieseck att sätta in anonymitet till studiens deltagarna och utvärta några av de forskningsresultaten för granskning.

Gieseck förtroende i sina insatser och till sin muntera och envarskare förändra materialet.

Europaparlamentet tog nyligen fast att Gieseck inte haft rätt att utvärta studien om anonymitet. Forskningsrådet har tvärtom konsulterat universitetet och inte ställt upp om offentliggörandet. Källa GP

SLAG I LUFTEN. Forskningsgranskningen har inte fått spår för gaser i Sverige. Vi är tvungna till rätta ett. Vem vill anmäla forskningsfusk och riskera sin karriär? skriver debattören.

medelstötning anlita en firma för att författas positiva rapporter om behandling av klimatskadebetevid samtidigt som tillverkningstricket (bränslen med mera) tonades ner.

Kliniska prövningar är kostsamma. Att sätta fram ett nytt läkemedel kostar hundratals miljoner. Utvärderingen har inte råd med dessa summor. Forskarna måste själva skaffa fram pengarna. Detta skapar en beroende. Läkemedelsföretag vill inte betala om de inte får valuta för pengarna. Resultaten manipuleras.

Sverige har valt en annan väg

Så har hanteras forskningsfusk i Sverige? För 2010 hanterades dessa på rekter begäran av en expertgrupp på Vetenskapsrådet. Systemet hade bristat. Det låg inte i rekter intresse att utvärta studien med problem, som kunde skada universitetens anseende. Krav på förändringar framfördes. Framför allt behandlades betydelsen av en central myndighet. Till den skulle vem som helst, oberoende av rekter, kunna lägga fram en begäran om en oberoende granskning – en tilläggsinspektion som tillämpas framgångsrikt i Danmark.

Sverige valde en annan väg. Den 1 januari 2010 uppträddes en ny myndighet – Centrala etikprövningsnämnden (CEPN). Re-

ligt regelverket är det rekter skyldighet att begära en CEPN-utredning, om anmälaren uttrycker – förutom att rekter inte finner begäran ”uppenbart obehövlig”. Sedan CEPN tillkommer har tre fuskanmälningar inkommit ingen har fått st.

Spel för gallerierna

Forskingsgranskning har ett blivit ett spel för gallerierna. Vi är tvungna till rätta ett. Vem vill anmäla forskningsfusk och riskera sin karriär? Möjligheterna för utomstående att få till stånd en oberoende forskningsgranskning är kringlatarna. På en direkt fråga tillnar Professor Göran Hermelin – före detta ordförande för Vetenskapsrådet Etikkommitté – följande svar (2010-09-08): "Jag tror att sannolikheten för att en utomstående person utan forskarbakgrund ska lyckas få till stånd en oberoende CEPN-granskning är små."

I en artikel i DN (2007-09-17) konstaterar professorerna Paul Hjern Dahl (Karolinska Institutet), och Povl Kille (Köpenhamns universitet) att Sverige är sämst i Norden på att utreda forskningsfusk. Slutsatsen står sig.

När det gäller mediebevakningen av de enskilda vetenskapsområdena utmärker sig det *medicinska forskningsområdet* särskilt under åren 2003–2004, 2006, 2008 samt 2010–2011. En stor del av denna rapportering förklaras av turerna kring det som har kommit att kallas för Gillberg-affären. Kontroversen, som startade redan vid mitten av 1990-talet, handlade i korthet om att sociologen Eva Kärffe tillsammans med barnläkaren Leif Elinder ifrågasatte riktigheten i den forskning om barn med diagnosen DAMP som en forskargrupp, knuten till professor Christopher Gillberg vid Göteborgs universitet, genomfört (Ekström, 2012). I syfte att kontrollera om det hade förekommit forskningsfusk i studien begärde de båda kritikerna i juni 2002 att få ta del av forskningsmaterialet, en förfrågan som Gillbergs forskargrupp tillsammans med Göteborgs universitet valde att avslå med hänvisning till att de deltagande barnen och deras föräldrar hade utlovats fullständig sekretess.

Konflikten eskalerade i mediebevakningen runt åren 2003–2004 då Gillberg och Göteborgs universitet i en fällande dom i Kammarrätten år 2003 dömdes att dela med sig av delar av det sekretessbelagda materialet (figur 2). Samtidigt friades forskargruppen samma år från alla misstankar om forskningsfusk av Etiska rådet vid Göteborgs universitet.

Figur 2. *Dagens Nyheter* 7 februari 2003

Forskningsunderlag måste lämnas ut

GÖTEBORG. Bråket om professor Christopher Gillbergs uppmärksammade damp-forskning har tagit en ny vändning.

Kammarrätten i Göteborg beslöt på torsdagen att Göteborgs universitet ska lämna ut vissa delar till sociolog Eva Kärffe vid Lunds universitet som framfört misstankar mot Gillberg om forskningsfusk.

Christopher Gillbergs forskning har haft en avgörande betydelse för att så kallade dampbarn behandlas med bland annat amfetamin.

Kammarrättens beslut om att handlingarna i den ifrågasatta adhd/dampstudien ska lämnas ut gäller även för barnläkare Leif Elinder i Uppsala. Han har i sitt överklagande anfört att

diagnostiken resulterat i att ett omfattande behandlingsprogram startats med amfetamin, som kan orsaka allvarliga biverkningar och bädda för framtida drogproblem.

UNIVERSITETET HAR TIDIGARE vägrat att lämna ut underlaget med hänsyn till att deltagarna i studien är sekretesskyddade. Kammarrätten anser dock att delar av det 22 hyllmeter långa materialet kan lämnas ut till Eva Kärffe och Leif Elinder med förbehåll till skydd för de enskildas intressen.

Det är oklart om domarna kommer att överklagas till Regeringsrätten.
– Vi har ännu inte läst dem, säger universitetets handläggare Bengt Wedel.

TT

Kammarrättens beslut fullföljdes dock aldrig eftersom tre av Gillbergs kollegor i maj 2004 valde att förstöra allt dokumentation kring studien. Händelsen polisanmäldes och i juni 2005 fälldes Christopher Gillberg och dåvarande rektorn för Göteborgs universitet för att ha underlåtit att lämna ut källmaterialet från forskningen. Gillberg valde att anmäla svenska staten till Europadomstolen eftersom han menade att statens agerande bröt mot de mänskliga rättigheterna. I slutet av 2010 kom Europadomstolen i ett första domslut dock fram till att svenska staten inte hade begått någon kränkning av de mänskliga rättigheterna genom sin begäran att två oberoende granskare skulle få ta del av det sekretessbelagda materialet. Efter ett överklagande fastställde Europadomstolens högsta instans slutligen domen våren 2012.

Ytterligare exempel på händelser där medicinsk forskning har fått stort utrymme i rapporteringen hittas år 2006 då en norsk cancerforskare vid Rikshospitalet i Oslo ertappades med att ha hittat på forskningsresultat i en studie om cancer i munhålan. I flera vetenskapliga artiklar som rönt stor uppmärksamhet internationellt, och bland annat fick amerikanska hälsomyndigheter att gå ut med en varning om vissa smärtstillande läkemedel, hävdade forskaren att materialet baserades på patientuppgifter från en stor norsk databas. Granskning visade dock att forskaren aldrig hade fått tillgång till datamaterialet utan att han istället hade hittat på hundratals patienter i sin studie, något som forskaren sedermera också erkände.

I oktober 2008 rapporterade medierna att en professor i Lund hade manipulerat data i sin forskning om en fosterövervakningsmetod som användes vid svenska och utländska sjukhus.

Övervakningsmetoden gick ut på att upptäcka syrebrist hos barn under förlossningen, men på grund av felbedömningar drabbades flera barn av hjärnsador eller dog, varför misstanke väcktes om att forskningsresultaten inte stämde. Efter en granskning av Vetenskapsrådet fastslogs våren 2010 att studien förvisso hade vissa brister men att det inte hade funnits något uppsåt eller oredlighet bakom dessa.

Hösten 2010 rapporterade nyhetsmedia om att en professor i transplantationsbiologi anklagades för manipulering av forskningsdata genom att ha förbättrat och fabricerat sina doktoranders avhandlingar. Vetenskapsrådet, som behandlade anmälan, konstaterade efter sin granskning att professorn hade ägnat sig åt oredlighet i forskning och drog därför in hennes forskningsmedel. Senare visade det sig att rådets diarieföring av ärendet hade varit otillräcklig, varför utlåtandet drogs tillbaka under 2011 (figur 3). Samtidigt drog också Karolinska Institutet och Göteborgs universitet tillbaka sina respektive anmälningar. Ärendet gick dock vidare till Centrala Etikprövningsnämnden, som 2012 kom fram till att det inte var möjligt att fastslå att professorn verkligen hade fuskat.

Figur 3. *GT* 10 september 2011

Nu talar allt för att hon får tillbaks forskningsanslagen

GÖTEBORG. När bilen föll över fuskanklagade professor Suchitra Holgersson drogs alla hennes forskningsanslag in.

Nu talar allt för att hon får dem tillbaka.

– Vi ska se över det och ändrar sannolikt vårt beslut, säger Mille Millnert, generaldirektör för Vetenskapsrådet, VR.

I torsdags gjorde Vetenskapsrådet en "hel pudel" när de drog tillbaka sin utredning om fusk mot Göteborgsforskaren Suchitra Holgersson, professor i transplantationsbiologi vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Alla påståenden föll platt till marken när det visat sig att myndigheten haft så dålig ordning på sitt diarium i hennes ärende att hela utredningen kunde ifrågasättas. Avslöjandet gjordes av nyhetssajten Farad, som skriver om teknik och miljö. När Farad gjorde en JO-anmälan, backade VR.

Generaldirektören Mille Millnert beskriver handläggningen

som "pinsam" och utredningen som den största de någonsin haft.

Millnert tillsätter nu en kommission som ska se över hur hela ärendet kring Suchitra Holgersson sköts. Men man ger sig inte in i skuldfrågan om att hon ska ha fuskat med sina doktoranders avhandlingar.

Locket på

Anklagelserna om forskningsfusk kommer ursprungligen från Karolinska institutet, KI, där Holgersson tidigare var anställd. Där råder locket på. I ett pressmeddelande skriver chefsjuristen Karin Jacobsson att KI avvaktar med att begära

en ny utredning tills VR är klar med sin granskning.

En sådan kommer i så fall att göras av Centrala etikprövningsnämnden.

Har bedyrat sin oskuld

Suchitra Holgersson har hela tiden bedyrat sin oskuld och har stöd av ett stort antal kollegor på SU i Göteborg. I stället misstänker man en komplott som kan böttna i en dragkamp mellan universitetssjukhusen. En kamp som Göteborg vann och Stockholm förlorade. Suchitra Holgersson värvades av professor Michael Olausson till Göteborg. Ett halvår senare kom anklagelserna om fusk från KI.

– Det ligger personliga konflikter bakom detta som gått över styr, säger Michael Olausson. Men KI och VR har inte bemödat sig att sätta sig in i situationen.

Marie Hebelius Svahn
marie.hebelius.svahn@ki.se

Nyhetsrapporteringen om fusk inom *sambällsvetenskaplig forskning* uppmärksammas framför allt under åren 2007, 2009, 2011 respektive 2012. Vid det första tillfället, 2007 fälldes en lektor vid Handelshögskolan i Göteborg för plagiat efter att 2005 ha kopierat material från sina studenters uppsatser och presenterat det under eget namn. Lektorn undgick dock att få något disciplinstraff eftersom Göteborgs universitet hade glömt att inom två år från att anmälan upprättades, skriftligen meddela att det var aktuellt med påföljd om hon fälldes för oredlighet i forskning.

Samma år uppmärksammades också att Vetenskapsrådet friade en docent vid Lunds universitet från anklagelse om forskningsfusk.

I januari 2009 fälldes en professor vid Försvarshögskolan för att ha plagierat flera delar av sitt forskningsmaterial. *Göteborgs-Posten* citerar Vetenskapsrådets expertutlåtande om att professorn ”i sin akademiskagärning har ägnat sig åt upprepat och systematiskt plagierande av andras resultat, tolkningar, hypoteser och intellektuella prestationer” (*Göteborgs-Posten*, 22 januari 2009). Trots att fusket varit omfattande fick dock professorn behålla sin anställning på Försvarshögskolan eftersom Statens ansvarsnämnd senare under året konstaterade att ärendet ur arbetsrättslig synpunkt var preskriberat.

Under 2011–2012 rapporterades att flera europeiska politiker hade plagierat sina avhandlingar från 1980-talet och tidigt 1990-tal. I Tyskland tvingades exempelvis försvarsministern och en EU-parlamentariker att avgå efter att ha blivit ertappad med forskningsfusk. Även Ungerns president (figur 4) och Rumäniens utbildningsminister gick samma öde till mötes efter att ha fått sina respektive avhandlingar granskade. En akademisk kommitté avslöjade dessutom att Rumäniens premiärminister hade plagierat delar av sin avhandling om straffrätt, men granskningen ogiltigförklarades efter att premiärministern – enligt nyhetsmedia – hade utökat kommittén med egna sympatisörer.

Figur 4. *Dagens Nyheter* 31 mars 2012

Presidenten blir av med doktorstitel efter fusk

Berlin. Den ungerska presidenten Pál Schmitt har blivit av med sin doktorstitel – på grund av plagiat. Han har dock inga planer på att avgå som president. Det meddelade Schmitt på fredagskvällen.

Jan Lewenhagen
jan.lewenhagen@dn.se

● Avelöjandet kom redan i januari. Den ungerska veckotidningen HVG gjorde gällande att presidenten Pál Schmitts avhandling om de olympiska spelen innehöll omfattande plagiat. Det anrika Semmelweisuniversitetet tillsatte en kommission som i torsdags konstaterade att avhandlingen inte uppfyllde kraven på ett vetenskapligt arbete, det handlade i själva verket om en översättning av utländska källor.

Schmitts avhandling är från 1992 och det tog tid för universitetskommissionen att hitta hans källor – vid tiden för avhandlingen hade inte nätfusk tagit fart. Den språkkunnige Schmitt hade i stället skrivit av två arbeten av en bulgarisk idrottsvetenskapare och en tysk sociolog. Enligt Semmelweisskommissionen var 197 av 215 sidor plagierade.

Schmitt nåddes av beskedet när han avslutade ett besök i Sydkorea. Hans första reaktion var att det inte fanns någon anledning för honom att avgå.

På fredagen ställde han in alla planerade möten och på kvällen framträdde han i en tv-intervju och sade att han inte hade några planer på att avgå. Att hans doktorsavhandling havererat skylldes han på sin handledare, själv hade han gjort så gott han kunnat.

Den ungerska presidenten utses av parlamentet och har i huvudsak representativa plikter. Han ska också underteckna nya lagar och funktionen är känslig i ett Ungern där premiärministern Viktor Orbán anklagas för att lagstiftningssvågen befästa regeringspartiet Fidesz's makt.

Pál Schmitt har dock inte haft några invändningar mot den så kallade orbaniseringen. Så var han tidigare också vice ordförande i Fidesz och första namn på partiets lista inför Europavalet 2009.

Oppositionen kräver Schmitts avgång samtidigt som Viktor Orbán konstaterat att han inte har några formella möjligheter att avsätta statsöverhuvudet. Schmitt måste avgöra själv.

Den 69-åriga Schmitt har en lång politisk karriär bakom sig och valdes till president några månader efter Fidesz's valseger 2010. Dessförinnan var han en framgångsrik fäktare med två olympiska guld på meritlistan.

Pál Schmitt
Foto: AP

Forskningsfusk inom *humanistisk forskning* rapporterades under 2005 då två genusforskare anklagades för vetenskaplig oredlighet respektive plagiat. I båda fallen ryade upprörda forskare och samhällsdebattörer om problemet i att regeringen inte bara hade avsatt medel för att införa genusperspektiv inom barnomsorg och skola, utan också hade gett stora forskningsmedel för att

stödja ett ämnesområde som – enligt dessa kritiker – var av ovetenskaplig karaktär och där tongivande professorer dessutom hade valt att ägna sig åt forskningsfusk.

Figur 5. *Dagens Nyheter* 19 oktober 2005

Tiina Rosenbergs forskning granskas inte

Någon utredning om vetenskaplig ohederlighet tillsätts inte för att granska Tiina Rosenbergs forskning. Det beslutade i går humanistiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet.

–Vi tycker inte att tillräcklig misstanke föreligger, säger dekanus Kerstin Dahlbäck.

Det var i en debattartikel i tidningen *Axess* som statsvetaren Johan Tralau anklagade Tiina Rosenberg för plagiat. Fuskanklagelserna bidrog till att Rosenberg lämnade sin styrelseplats i Feministiskt initiativ.

FAKULTETSNÄMNDEN pekar på att Rosenberg i fyra noter hänvisar till forskarna Dekker och van de Pols "Kvinnor i manskläder", boken hon sägs ha plagierat.

–Det finns ett exempel där styckena ligger nära varandra, det håller jag med om. Men det handlar om ett bakgrundskapitel, och det finns noter och hänvisningar på andra platser i kapitlet. Rosenberg betecknar Dekker och van de Pols bok som ett pionjärarbete och gör ingen hemlighet av det, säger Kerstin Dahlbäck. **Borde det inte vara citattecken kring de meningar som är identiska?**

–Jo, det kan man tycka, men praxis är lite olika.

HELENA GUNNARSSON

I fallet om vetenskaplig oredlighet valde det universitet där professorn var verksam att inleda en granskning av fallet. I december 2005 kom utredningen fram till att ingen vetenskaplig oredlighet kunde konstateras, även om det fanns vissa brister i den aktuella forskningen. När det gällde den plagiatanklagade professorn bedömde det egna lärosätet att det inte fanns någon grund för anklagelserna, varför ingen utredning tillsattes (figur 5). Rapporteringen i nyhetsmedia fortsatte dock ett tag till, trots att ärendet lades ned.

2013 förekom ytterligare nyhetsinslag om forskningsfusk inom humaniora. Dessa handlade

primärt om att den tyska utbildnings- och forskningsministern hade fråntagits sin doktorstitel eftersom hon trettio år tidigare hade plagierat delar av sin avhandling i filosofi.

Som nämnts redan inledningsvis har nyhetsmedias fokus på forskningsfusk inom den tekniska respektive den naturvetenskapliga forskningsdisciplinen varit sparsam under åren 2002–2013 (tabell 1). Inom *teknisk forskning* noterades år 2002 en anmälan mot en professor vid Göteborgs universitet som av en före detta kollega vid Chalmers anklagades för att ha fabricerat forskningsresultat. Anmälan drogs dock relativt snart tillbaka, varpå lärosätet förklarade att anmälan primärt hade föranletts av "interna stridigheter" inom den aktuella institutionen.

Teknisk forskning hamnade återigen i blickfånget 2010 då *Sydsvenskan* publicerade en artikelserie som granskade rektorn för Lunds universitet. I en inledande krönika beskrevs hur rektorn, som tillträdde sin post 2008, hade engagerat sig i "kampen att förhindra akademiskt fusk och tillsatt en ny nämnd för utredning av vetenskaplig oredlighet, en nämnd som han själv leder. Så sent som i våras kritiserade han professorer [...] som saltat sina cv med meriter som går att köpa på internet" (*Sydsvenskan*, 13 november 2010). Frågan som granskningen fokuserade på var hur rektorns egen meritförteckning egentligen såg ut och hur han hade lyckats få sin prestigefyllda tjänst. Krönikan avslutades med orden att tidningen kunde visa "att vägen till toppen möjliggjorts av vilseledande meriter". Vilseledningen låg främst i att rektorn i en tidigare professorsansökan ställt till Lunds tekniska högskola hade angett sig själv som huvudhandledare för ett antal doktorander, en förutsättning för att kunna bli professor och sedermera rektor, trots att den formella dokumentationen visade att något handledarskap inte hade förekommit. Därtill hade rektorn uppgett att han hade flera patentregistreringar, vilket också visade sig vara en sanning naggad i kanten. I november 2010 valde Lunds universitet att tillsammans med Lunds tekniska högskola inleda en intern granskning av hur tillsättningsprocessen såg ut då rektorn befordrades till professor. I mitten av december konstaterade utredningen att det förvisso förekom några

oriktiga uppgifter i professorsansökan, men att de var försumbara och inte var förknippade med uppsåt.

Avslutningsvis har nyhetsmedias rapportering om forskningsfusk inom den *naturvetenskapliga disciplinen* framför allt förekommit under 2002 respektive 2013. Vid båda tillfällena handlade det om att professorer vid Sveriges lantbruksuniversitet hade plagierat andras verk i sina texter.

Medierapporteringens övergripande struktur

Större delen av mediernas bevakning av forskningsfusk utgörs av nyhetsartiklar. Sett till perioden som helhet består materialet av 80 procent nyhetsartiklar och 20 procent debattartiklar, ledare och analyser (tabell 3). Andelen debattartiklar och analyser har dock varierat stort mellan de olika åren. Det är då andelen var som störst år 2004, då fyra av tio artiklar utgjordes av debattartiklar/analyser. Dessa var framför allt kopplade till händelserna kring Gillbergaffären. En av de personer som var aktiv på debattsidorna var barnläkaren Leif Elinder; samma Elinder som tillsammans med Eva Kärffe tidigare hade begärt, och via domstol fått rätt, att få tillgång till Gillbergs forskningsmaterial. På andra sidan åsiktsbordet fanns de forskare och andra personer som ansåg att det var helt felaktigt att Gillberg och Göteborgs universitet hade dömts att lämna ut materialet eftersom det riskerade att få konsekvenser för all forskning som rörde integritetskänsliga frågor.

Tabell 3. Andel nyhetsartiklar, debattartiklar och analyser, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Nyhetsartikel	100	75	57	69	91	78	83	79	89	89	92	82	80
Debattartikel/analys	0	25	43	31	9	22	17	21	11	11	8	18	20
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Den samlade medierapporteringen har i stor utsträckning bestått av kortare artiklar. Knappt tre av fyra artiklar har publicerats i form av mindre artiklar och notiser, vilket innebär att drygt var fjärde artikel har varit stor eller mellanstor (tabell 4). Även här varierar den exakta fördelningen mellan de olika undersökningsåren. Generellt har dock en genomsnittlig debattartikel varit något större än en genomsnittlig nyhetsartikel (tabell 5).

Som jämförelse kan nämnas att en undersökning av hur svenska dagstidningars nyhetsrapportering om politik och samhällsfrågor såg ut 2010, har visat att omkring 64 procent av materialet bestod av mindre artiklar och notiser medan 36 procent utgjordes av mellanstora och stora artiklar (se Andersson, 2013) vilket alltså ska jämföras med 78 respektive 23 procent av nyheterna om forskningsfusk (tabell 5). Den genomsnittliga fuskrapporteringen är därmed något mindre omfattande än den genomsnittliga samhällsrapporteringen, åtminstone sett till artiklarnas storlek.

Tabell 4. Artikelstorlek, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Notis	25	41	39	37	55	33	47	42	15	14	33	35	37
Liten artikel	50	33	48	47	25	52	30	47	39	23	17	24	36
Mellanstor artikel	25	19	13	14	11	7	10	5	15	34	17	29	16
Stor artikel	0	6	0	1	9	7	13	5	31	29	33	12	11
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: Artikelstorleken är indelad enligt följande: notis <80 cm², liten artikel 81–240 cm², mellanstor artikel 241–490 cm², stor artikel >490 cm² (jmf Andersson Odén, 2004; Andersson, 2013).

Tabell 5. Artikelstorlek efter typ av artikel, 2002-2013 (procent)

	Nyhetsartiklar 2002–2013	Debattartiklar/analyser 2002–2013	Totalt 2002–2013
Notis	43	15	37
Liten artikel	34	44	36
Mellanstor artikel	14	24	16
Stor artikel	9	17	11
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Antal artiklar</i>	<i>287</i>	<i>72</i>	<i>359</i>

Ungefär var tredje artikel och inslag har formen av neutral rapportering där händelsen beskrivs utan någon form av problematisering kring varför fusket har uppstått, hur olika aktörer ser på frågan eller vilka konsekvenser fusket har fått (tabell 6). Dessa artiklar består oftast av notiser. Majoriteten av materialet, två av tre artiklar/inslag, omfattar i sin tur någon form av problematisering av ärendet.

Specialgranskningar och grävande journalistik som initierats av den enskilda redaktionen är däremot nästintill helt frånvarande under undersökningsperioden. Den typen av granskning är resurskrävande och tar avsevärt mycket längre tid att genomföra och sker därför mer sällan (jmf Wadbring, 2012:80). Det enda exemplet på grävande journalistik som gjorts under åren 2002–2013 är *Sydsvenskans* specialgranskning av rektorn för Lunds universitet, publicerad i november 2010 i form av en artikelserie med namnet ”Genvägen till toppen”. Jämfört med hur den allmänna nyhetsrapporteringen normalt brukar se ut (se Wadbring, 2002:150-151) är den granskande journalistiken klart underrepresenterad i det här sammanhanget. Tänkbara förklaringar till varför det förhåller sig så är att forskningsfusk eventuellt betraktas som mindre relevant jämfört med andra områden och därför inte heller prioriteras, alternativt att redaktionerna saknar ekonomisk eller personell kompetens att granska frågor om forskningsfusk.

Tabell 6. Rapporteringens tendens, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Neutral rapportering	13	33	39	26	43	44	30	47	19	23	58	47	34
Problematisering/ kritisk granskning	87	67	61	74	57	56	70	53	81	74	42	53	66
Positiv rapportering	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Större delen av nyhetsmedias rapportering om forskningsfusk handlar om förhållanden inom svensk forskning. Resultatet är inte särskilt anmärkningsvärt med tanke på att en av de centrala principerna för journalistisk nyhetsvärdering är att de händelser som väljs ut ska ligga nära människor geografiskt eftersom nära nyheter väcker större intresse hos människor (Allern, 2001; Harcup & O'Neill, 2001; Hvitfelt, 1985). När det gäller forskningsfusk fokuserar 86 procent av det totala materialet på forskare som har fuskat i Sverige samt på arbetet med att få fram bättre kontrollinstanser inom svensk forskning (tabell 7). Några undantag förekommer dock under åren 2012 och 2013 då rapporteringen innehåller inslag om forskningsfuskande politiker i andra europeiska länder. Även 2006 karakteriseras av ett större intresse för den internationella forskningsarenan. Händelsernas centrum låg dock inte särskilt långt bort det året, eftersom rapporteringen till stor del rörde den norske cancerforskare som hade hittat på stora delar av sin forskningsstudie.

Tabell 7. Rapporteringens geografiska nivå, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Nationellt	88	97	96	98	71	96	93	100	92	74	50	47	86
Internationellt	12	3	4	2	29	4	7	0	8	26	50	53	14
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Forskningsfuskets karaktär

Den typ av forskningsfusk som är allra vanligast i medierapporteringen är olika former av plagiering. En fjärdedel av alla artiklar och inslag handlar om forskare som på ett eller annat sätt, olovligen eller utan att ha uppgett källa, har lånat forskningsmaterial från andra forskare (tabell 8). I de allra flesta fall rör det sig om rena textstöldar, som ibland är synnerligen omfattande, även

om det vid något enstaka tillfälle också handlar om patentstölder. Oftast har plagieringen gjorts utifrån andra disputerades forskning, men ibland har även studenter och doktorander drabbats av att deras handledare vid universitetet har lånat och publicerat deras material som sitt eget.

Ytterligare en fjärdedel av rapporteringen handlar om forskningsfusk där personen eller personerna i fråga anklagas för att ha ägnat sig åt att förfalska sitt datamaterial i syfte att få resultaten att bättre överstämja med de egna hypoteserna. Sådana anklagelser har framför allt rört medicinsk forskning.

Tabell 8. Typ av forskningsfusk, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Plagiering	25	14	9	34	14	33	7	63	8	31	42	71	26
Förfalskning/förvanskning	0	61	35	7	4	0	68	17	39	54	33	6	25
Fabricering	75	0	0	13	34	19	7	5	8	9	17	12	14
Bristande vetenskaplighet/ ohederlighet	0	3	22	11	5	0	0	11	42	3	0	0	9
Forskningsfusk generellt	0	14	9	3	36	48	27	5	0	3	8	0	15
Övrigt	0	9	26	31	7	0	3	0	3	0	0	12	11
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: Kategorin ”Övrigt” omfattar bland annat tjänstefel och bedrägeri som på olika sätt är knutet till forskningsfusk.

Knappt 15 procent av undersökningsmaterialet handlar om fabricering, det vill säga fall där forskare har hittat på hela eller delar av sitt forskningsmaterial. Ytterligare 15 procent berör forskningsfusk på ett mer generellt plan. Dessa artiklar och inslag rör mestadels arbetet med att ta fram nya riktlinjer respektive en nationell myndighet för granskning av forskningsfusk. Var tionde artikel handlar om den något mer svävande anklagelsen bristande vetenskaplighet eller ohederlighet. Dessa fall handlar exempelvis om kritik mot att forskare inte har varit tillräckligt explicita i att förklara metodologin eller bakgrunden för sin studie, alternativt att forskaren har farit med vilseledande uppgifter om den egna kompetensen eller kraftigt överdrivit sin egen roll i ett forskningsprojekt. Den sista kategorin, ”övrigt”, handlar framför allt om ärenden som rör tjänstefel eller ekonomiskt bedrägeri i samband med forskningsfusk. Åtalen och domarna mot professor Christopher Gillberg och rektorn vid Göteborgs universitet, där de båda dömdes för tjänstefel, är exempel på inslag som faller inom kategorin övrigt, likaså den kritik som dessa domslut fick i media.

Fuskrapporteringens huvudsakliga inriktning domineras av personfokus där nio av tio inslag riktar in sig på enskilda individer och deras agerande (tabell 9). I de fall där fokuseringen inte har legat på personer i sig, har artikeln eller inslaget istället handlat om enskilda lärosäten, om Vetenskapsrådet som granskade myndighet eller om forskningsföretag och liknande organisationer. Den stora majoriteten av de personer som förekommer som huvudpersoner i

enskilda artiklar och inslag består av forskare, antingen enskilda sådana eller i grupp. Med huvudperson avses här den individ som ges störst utrymme i artikeln.

Tabell 9. Personfokus i rapporteringen, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Enskild forskare	100	67	48	76	54	67	23	79	77	51	58	77	62
Forskargrupp	0	8	35	10	16	11	57	5	19	17	17	6	17
Representant för lärosäte	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Politiker	0	0	0	3	0	0	0	0	0	23	25	6	4
Annan person	0	3	1	2	11	4	7	5	4	6	0	6	5
Inget personfokus	0	19	17	9	20	19	13	11	0	3	0	6	11
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: I kategorin ”Annan person” ingår exempelvis företrädare för näringsliv samt privatpersoner. ”Inget personfokus” avser artiklar som exempelvis handlar om lärosätet som sådant, om Vetenskapsrådet i egenskap av myndighetsinstitution eller om forskningsföretag i egenskap av organisationer.

Vem anklagas för fusk – och vilka organisationer berörs?

De personer som, givet medieinnehållet, är allra mest benägna att fuska är professorer. Av samtliga fuskanklagade individer eller grupper som förekommit i nyhetsmedia utgörs 60 procent av forskare med den tyngsta akademiska titeln (tabell 10). Andelen är förmodligen något högre då 6 procent av alla fuskanklagelser riktar sig mot forskargrupper där deltagarnas akademiska grad inte specificeras. Det är rimligt att tänka sig att det i dessa grupper även ingår professorer.

Drygt 20 procent av de fuskanklagade beskrivs som filosofie alternativt medicine doktorer och några enstaka procent uppges vara docenter. I det senare fallet är siffran förmodligen något underskattad i relation till hur den verkliga fördelningen ser ut. Vid några tillfällen omskrivs den eller de som fuskat som ”forskare” vilket har placerat dem i kategorin för filosofie respektive medicine doktor. I realiteten har en del av dessa individer rimligen haft docentkompetens.

Under 2011–2012 förekommer en ökad andel politiker bland de fuskanklagade. Dessa utgörs framför allt av de politiker från olika europeiska länder som blivit frångagna sina doktorstitlar efter att det framkommit att de har plagierat stora delar av sina avhandlingar.

Tabell 10. Yrkesgrupper som fuskanklagas eller kritiseras i samband med fusk, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Professor	14	86	26	80	53	33	50	65	85	59	33	25	60
Docent	0	0	16	2	0	19	0	0	0	0	0	0	2
Filosofie/Medicine doktor	86	7	16	8	29	48	15	24	15	12	25	63	22
Forskargrupp	0	3	32	2	0	27	6	0	0	0	0	0	5
Politiker	0	0	0	3	0	0	0	6	0	24	25	6	5
Representant lärosäte	0	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0	1
Representant CEPN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0	0
Representant rättsväsendet	0	0	11	0	0	0	0	0	0	0	8	0	1
Annan	0	3	0	3	13	0	8	0	0	6	0	6	4
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	7	29	19	64	45	21	26	17	26	34	12	16	311

Kommentar: Tabellen baseras på de artiklar och inslag där någon är anklagad för forskningsfusk. Artiklar som rör forskningsfusk på ett mer generellt plan ingår inte i basen. CEPN står för Centrala etikprövningsnämnden. Kategorin ”Annan” omfattar bland annat representanter för forskningsföretag som fuskanklagats samt journalister som anklagats för att bedriva drev.

Det är ytterst få inslag som förklarar vilka de underliggande faktorerna är till varför fusk har skett. Flera av de individer som har blivit ertappade med fusk uppger att det handlar om omedvetet slarv eller tankspriddhet; en del av de professorer som har plagierat anger tidsbrist som skäl till varför de inte har gjort tillräckliga källhänvisningar eller varför det var enklare att ”låna” text från andra forskare; någon enstaka skyller på åldrande och försämrat minne; ytterligare någon menar att det egna plagiatet i själva verket är en icke-fråga eftersom det är så den akademiska världen fungerar. Från forskarsamhället hörs också förklaringar om att det som följd av samhällets digitalisering numera är lättare att upptäcka fusk, vilket indirekt indikerar att forskningsfusk är något som funnits i alla tider.

Det närmaste som nyhetsmedierna själva kommer att förklara och analysera varför fusk uppstår är några krönikor och analyser som publiceras i samband med att drevet kring fuskande forskare går. I en analys i *Dagens Nyheter* skriver tidningens journalist att forskarvärlden ”rymmer så mycket konkurrens och så mycket prestige att en del fartblinda och oärliga människor förr eller senare går över gränsen” (*Dagens Nyheter*, 27 januari 2006). Även *Sydsvenskans* krönikör är inne på samma spår:

En förklaring kan vara att pressen ökat och att allt mer av forskningspengarna kommer från industrin. Forskare, liksom elitidrottsmän, måste leverera bra resultat, allra helst spränga gränser, för att göra karriär. Det betyder publikationer i de bästa tidskrifterna. Dessa, i sin tur, vill ha de hetaste resultaten för att behålla sina positioner och skyndar därför ibland på granskningsprocessen på ett ohälsosamt vis.

(*Sydsvenskan*, 18 januari 2006)

Tuffare krav inom den akademiska världen och fler påtryckningar från externa intressenter är således några av de förklaringar som allmänheten ges till varför vissa forskare väljer att fuska.

De organisationer som framför allt förekommer i den samlade medierapporteringen är svenska universitet och högskolor, följt av utländska lärosäten (tabell 11). Sextiofyra procent handlar om forskningsfusk på ett namngivet lärosäte i Sverige medan 6 procent berör svenska universitet och högskolor mer generellt.

Tabell 11. Organisationer som förekommer i fusksammanhang, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Namngivet svenskt lärosäte	88	88	70	90	32	67	61	90	92	53	34	41	64
Utländskt lärosäte	12	3	4	1	30	4	7	5	8	3	42	35	11
Svenska universitet generellt	0	0	0	1	5	19	20	5	0	3	8	18	6
Vetenskapsrådet	0	6	26	3	11	7	0	0	0	6	8	0	6
Regering/Riksdag	0	0	0	4	2	0	0	0	0	23	0	6	4
Forskningsföretag	0	3	0	1	16	0	0	0	0	6	0	0	4
Annan	0	0	0	0	4	3	12	0	0	6	8	6	3
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: Bland de forskningsföretag som förekommer i rapporteringen finns exempelvis Nobel Biocare. I kategorin ”Annan” ingår statliga myndigheter och institut (exklusive Vetenskapsrådet) och nyhetsmedia.

Det enskilda lärosäte som är allra mest frekvent återkommande i fuskrapporteringen är Göteborgs universitet, vilket till viss del förklaras av turerna kring Christopher Gillbergs forskning om damp hos barn. Omkring var tredje artikel eller inslag fokuserar på händelser som på ett eller annat sätt rör Göteborgs universitet (tabell 12). Därpå följer fuskanklagelser som är riktade mot forskare som är eller har varit verksamma vid Lunds universitet respektive Karolinska institutet.

Det bör observeras att den totala procentsatsen i tabellen nedan är högre än för kategorin ”namngivna svenska lärosäten” i tabell 11, vilket beror på att vissa forskare har anmälts för fusk av mer än ett lärosäte. Vid dessa tillfällen har samtliga lärosäten som har haft delaktighet i anmälningsprocessen tagits upp i tabellen nedan. Ett exempel på en sådan händelse är fallet med professorn inom transplantationsbiologi som samtidigt som hon bytte arbetsplats från Karolinska institutet till Göteborgs universitet år 2010 anmälades för forskningsfusk till Vetenskapsrådet (se figur 2). Den första anmälan gjordes av Karolinska institutet varpå den nya arbetsgivaren, Göteborgs universitet, gick in med en anmälan eftersom professorn hade sin innevarande anställning där.

Ungefär två tredjedelar av samtliga artiklar och inslag nämner att det pågår någon form av granskning i det aktuella ärendet (tabell 13). I vilket stadie denna granskning befinner sig, varierar stort. Ibland handlar det om att rektor vid ett lärosäte befinner sig i situationen att hon eller han ska fatta beslut om huruvida den initiala fuskanmälan alls ska tas upp för granskning, ibland pågår det redan en intern granskning av ärendet på lärosätet. Givet det som rapporteras via media förefaller den interna granskningen vara ett vanligt förfaringssätt att hantera de misstankar om

forskningsfusk som till och från dyker upp. Denna granskning görs ibland av universitetsledningen, ibland av en etiknämnd eller etikkommitté – befintlig eller nyinrättad – som finns på lärosätet och ibland genom att en utomstående forskare eller annan sakkunnig anlitas för att göra en bedömning av ärendet. Även om Vetenskapsrådet är den enskilda instans som har nämnts vid flest tillfällen i rapporteringen, har större delen av den granskning som gjorts under 2002–2013 skett inom ramen för andra instanser, åtminstone givet den information som framkommer genom mediebevakningen.

Tabell 12. Svenska lärosäten som drabbats av fuskanklagelser, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Göteborgs universitet	63	75	44	33	12	41	10	21	46	40	8	0	32
Lunds universitet	0	11	9	13	4	22	47	0	42	3	0	0	14
Karolinska institutet	0	0	13	6	11	0	3	0	27	19	25	0	9
Stockholms universitet	0	0	0	26	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Försvarshögskolan	0	0	0	0	0	0	3	63	4	3	0	0	4
Sveriges lantbruksuniversitet	25	0	0	0	0	7	0	0	0	0	8	12	2
Uppsala universitet	0	3	4	11	0	0	0	0	0	3	0	0	3
Högskolan i Kristianstad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	1
Linköpings universitet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	1
Umeå universitet	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0 ¹
Högskolan i Borås	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0 ¹
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: ¹Lärosätets andel är 0,3 procent vilket har avrundats nedåt till 0.

Tabell 13. Granskning av forskningsfusk, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Vetenskapsrådet	38	11	4	10	13	30	20	21	44	29	0	0	17
Lärosäte	25	11	4	21	2	11	0	0	0	9	25	35	11
Jurist/domstol	0	25	17	21	7	0	3	0	4	9	0	0	10
Annan/andra forskare	0	6	13	7	5	4	23	11	9	3	0	0	7
Myndighet/-sperson	13	3	0	1	18	7	13	11	0	0	8	0	7
Statens ansvarsnämnd	0	0	0	0	0	0	0	0	9	6	0	12	2
Etiknämnd/-kommitté	13	14	0	0	25	4	0	0	0	9	33	12	8
Annan	0	0	4	0	2	0	3	0	4	0	0	0	2
Ingen granskning	13	31	57	39	29	44	37	58	30	34	33	41	37
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: I kategorin ”Annan” ingår bland annat forskningsinstitut och journalister.

Ansvarsutkrävande och konsekvenser av forskningsfusk

I ungefär hälften av artiklarna och inslagen har det uttalats någon form av ansvarsutkrävande som följd av det misstänkta forskningsfusket. Oftast har kravet på ansvar varit knutet till den eller de forskare som har fuskat, även om det stundtals också har förekommit krav på att det aktuella lärosätet borde tillsätta en granskning i ett ärende alternativt förändra sina rutiner för hur man granskar och anmäler forskningsfusk (tabell 14).

Tabell 14. Ansvarsutkrävande, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Enskild forskare/forskargrupp	50	14	17	41	29	26	30	32	52	31	25	59	33
Lärosäte	0	25	26	6	0	15	7	5	9	3	0	0	8
Riksdag/regering	0	0	4	4	5	4	3	0	4	20	25	0	6
Vetenskapsråd	0	6	4	0	0	0	0	0	0	9	8	0	2
Annan	0	8	4	4	5	0	3	5	0	3	0	6	3
Ansvar utkrävs inte	50	50	43	41	61	56	53	58	35	34	42	29	47
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: Kategorin ”Annan” omfattar bland annat domstol och media.

Ibland har ansvarsutkrävandet riktats mot svenska staten i form av höjda röster för att riksdag och regering aktivt måste arbeta för att få till stånd nationella riktlinjer för hur forskningsfusk ska hanteras från att den första misstanken väcks fram till den slutliga granskningen. Oftast påtalas behovet av en oberoende myndighet som kan ta över granskningsprocessen från lärosätena respektive Vetenskapsrådet.

Omkring var tredje artikel eller inslag som berör forskningsfusk nämner något om de eventuella konsekvenser som kan eller kommer att följa om den misstänkte fälls för vetenskaplig oredlighet (tabell 15). De konsekvenser som oftast omnämns är behovet av, eller kravet på, nya regler och ny praxis kring hantering av forskningsfusk. Ibland nämns att händelsen har lett till inrättandet av en ny utredningskommitté eller etiknämnd vid det aktuella lärosätet. Den näst vanligaste konsekvens som påtalas är att forskaren eller forskarna ifråga riskerar avsked, följt av hotet om att förlora sin akademiska grad eller att ställas inför rätta. Den sistnämnda konsekvensen förekommer framför allt i samband med Gillberg-affären. Andra påföljder som tas upp som aktuella är utdelande av varning, dagsböter, löneavdrag, indragna forskningsmedel eller publikationer samt rättelser av redan publicerat material. I undersökningen har samtliga åtgärder som nämnts i medierapporteringen tagits med i analysen, vilket innebär att den totala procentsatsen för de angivna åtgärderna är större än andelen artiklar som innehåller kommentarer om eventuella konsekvenser av forskningsfusket.

Tabell 15. Föreslagna eller nämnda åtgärder och konsekvenser, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Åtgärd/konsekvens nämns	50	25	48	44	27	37	27	26	44	51	42	59	38
Åtgärd/konsekvens nämns inte	50	75	52	56	73	63	73	74	56	49	58	41	62
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Nämnd åtgärd/konsekvens:													
Nya regler/praxis	0	17	30	15	14	15	20	0	0	3	0	0	12
Avsked	38	0	0	0	2	7	3	16	13	17	33	35	8
Förlorad akademisk titel	0	0	9	3	0	4	3	0	0	23	0	29	5
Åtal	25	6	21	11	0	0	0	0	0	0	8	0	5
Varning	13	0	0	0	4	4	0	11	9	0	8	6	3
Dagsböter	0	0	0	10	7	0	3	0	0	0	0	0	3
Löneavdrag	13	0	4	0	2	4	0	5	0	0	8	6	2
Indragna forskningsmedel	0	0	0	6	0	4	0	0	9	3	0	0	2
Indragen publicering	0	3	0	1	0	0	0	0	0	6	0	0	1
Rättelse/korrigerig	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0	0	0	1
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Av samtliga artiklar och inslag om forskningsfusk nämner 20 procent att den fuskanklagade har fälts i den granskning som genomförts (tabell 16). I knappt var tionde artikel konstateras att den berörda forskaren har friats, medan utredning har initierats eller pågår i ungefär var tredje artikel. I några enstaka fall har anmälan dragits tillbaka. I de fall där en utredning har konstaterat att den granskade forskaren inte har gjort sig skyldig till forskningsfusk och där lärosätet sedan har valt att dra tillbaka sin anmälan, har fallet kategoriserats som ett friande.

Tabell 16. Resultat av granskning, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Fälld	0	3	4	13	25	19	10	47	17	43	17	53	20
Friad	0	14	0	4	11	7	3	0	9	17	25	6	8
Utredning pågår	63	44	39	33	34	19	59	11	57	26	25	24	35
Anmälan återdragen	13	8	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Framgår inte/Ej tillämpligt	25	31	57	43	30	56	37	42	17	14	33	18	34
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

I de 72 artiklar där den fuskanklagade rapporteras ha blivit fälld av en granskande instans handlar hälften om plagiat, omkring en fjärdedel om fabricering av forskningsresultat, en sjättedel om tjänstefel – vilket här är kopplat till åtalet i samband med Gillberg-affären – samt en tiondel om bristande vetenskaplighet eller vetenskaplig ohederlighet (tabell 17).

Professorer står för en knapp majoritet av dessa fall, medan övriga utgörs av filosofie eller medicine doktorer samt europeiska politiker som innehaft den akademiska graden som doktor. Det medicinska forskningsområdet dominerar rapporteringen om fuskfällda forskare, följt av samhällvetenskaplig forskning. I ungefär två tredjedelar av artiklarna och inslagen framgår det vad konsekvenserna har blivit för den som fällts för forskningsfusk. En knapp fjärdedel har blivit fråntagen sin akademiska grad och en ungefär lika stor andel har blivit dömd att betala dagsböter, vilket i realiteten innebär att ett åtal har förelegat. En dryg tiondel har blivit avskedade från sina tjänster vid lärosätet medan ytterligare några har tilldelats varningar eller fått sina forskningsmedel indragna.

Avslutningsvis kan nämnas att det är ytterst sällan som finansiären bakom den fuskanklagade forskaren eller projektet nämns i medierapporteringen. Det statliga Vetenskapsrådet omnämns som finansiär i 4 procent av samtliga artiklar och inslag medan Riksbankens Jubileumsfond förekommer i ungefär en halv procent av det undersökta materialet (tabell 18). Vid något enstaka tillfälle nämns också andra forskningsfinansiärer som statliga Vinnova och den något specifierade finansiären ”tobaksindustrin”.

Tabell 17. Konsekvenser och fördelning av konstaterat forskningsfusk, 2002–2013 (procent)

Typ av fusk		Akademisk grad	
Plagiering	50	Professor	57
Fabricering	19	Filosofie/Medicine doktor	31
Tjänstefel	15	Politiker	11
Förfalskning/förvanskning	11	Docent	1
Bristande vetenskaplighet/Ohederlighet	3		
Övrigt	2		
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>Summa</i>	<i>100</i>
Vetenskapsområde		Konsekvenser	
Medicin	53	Förlorad akademisk grad	18
Samhällsvetenskap	33	Dagsböter	17
Humaniora	7	Avsked	13
Teknik	3	Varning	7
Naturvetenskap	1	Indragna forskningsmedel	6
Utbildningsvetenskap	0	Indragna publiceringar	1
Generellt	3	Löneavdrag	1
		Framgår inte	37
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>Summa</i>	<i>100</i>

Kommentar: Siffrorna baseras på 72 artiklar där den fuskanklagade har fällts för fusk.

Tabell 18. Omnämnd forskningsfinansiär, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Nämns inte	100	78	83	92	98	100	100	100	91	94	100	100	94
Vetenskapsrådet	0	17	17	0	2	0	0	0	9	6	0	0	4
Riksbankens Jubileumsfond	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Annan	0	5	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar/inslag	8	36	23	70	56	27	30	19	26	35	12	17	359

Kommentar: I kategorin ”Annan” ingår forskningsfinansiärer som enbart nämns vid ett enstaka tillfälle, däribland Vinnova och ”tobaksindustrin”.

MEDIERAPPORTERING OM FORSKNING HÖSTEN 2002–2013

En översiktlig genomgång av innehållsstudier av nyhetsmediers bevakning av forskning ger vid hand att fokus primärt ligger på hur nyhetsrapporteringen inom ett visst forskningsområde eller en särskild forskningsfråga ser ut. Det handlar till exempel om mediebevakning av biotekniskt relaterad forskning (Listerman, 2010; Schäfer, 2009; Petersen, 2001), medicinsk forskning (Evensen & Clark, 2012; Clark, 2011; Desilva, Muskavitch & Roche, 2004) eller miljöforskning (Jaspal & Nerlich, 2014; Terävainen, 2014; Djerf-Pierre, 2013; Olausson, 2009; Boykoff & Boykoff, 2007), för att nämna några vanliga områden. Bredare studier som greppar över ett längre tidsperspektiv är däremot ovanliga, även om undantag finns.

I den danska maktutredningen från tidigt 2000-talet studeras exempelvis hur nyhetsmedias användning av forskare som experter har förändrats i dansk dagpress under perioden 1961–2001. Resultaten visar att forskares framträdanden i nyhetsmedia har ökat markant under perioden, då framför allt under 1990-talet (Albaeck, Munch Christensen & Togeby, 2003, 2002). Liknande mönster har även varit skönjbara i brittisk nyhetsmedia (Bauer & Gregory, 2007; Hargreaves & Ferguson, 2002) och i svenska tv-nyheter (jmf Djerf-Pierre & Weibull, 2001). Forskare får dessutom allt oftare agera experter även inom andra områden än just forskning eftersom yrkesgruppen ur ett journalistiskt perspektiv anses bidra med stor trovärdighet (Peters, 2008; Albaeck, Munch Christensen & Togeby, 2003, 2002).

Det andra delprojektet i den här studien fokuserar på hur den generella nyhetsrapporteringen om forskning har sett ut varje år i anslutning till att SOM-undersökningen skickats ut, det vill säga under september månad år 2002–2013. Skälet till att just september har valts för granskning är att rapporteringen under denna period, givet dagordningsteorin, är den mediebild av forskning som rimligen finns närmast tillhands i människors minne då de besvarar forskningsfrågorna i SOM-undersökningen.

Om innehållsanalysen

För att täcka in en stor del av nyhetsmedias rapportering om forskning har innehållsanalysen utgått från dagstidningar som når ut till en stor del av den svenska befolkningen. Storstadsmorgonpressen representeras här av *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Göteborgs-Posten* och *Sydsvenskan* medan kvällspressen representeras av *Aftonbladet*. Analysen utgår från tidningarnas nyhetsartiklar, analyser, ledarartiklar och debattartiklar, däremot ingår inte insändarmaterialet. Även i denna delstudie har Retrievers nyhetsarkiv använts för att hitta relevanta artiklar inom ämnesområdet.² Totalt har 371 artiklar kodats i innehållsanalysen.

² För att ringa in artiklar av relevans användes följande söksträng: forskningsrapport* OR forskningsresultat* OR forskningsrön* OR forskningsetik* OR forskningsframgång* OR forskningsfusk* OR vetenskapsråd* OR forskningsfinans* OR forskningspeng*. Enbart sökordet forskning* har utelutits då det genererar artiklar som berör helt andra saker än forskning, exempelvis politiker och elitidrottsutövare som ska ”forska” i vad som har gått fel i ett visst ärende eller huruvida uppgifter som presenterats av media eller konkurrenter stämmer. Med andra ord, sådant som inte berör vetenskaplig forskning.

Medierapporteringens övergripande struktur

Mängden artiklar som handlar om forskning har varierat mellan knappa 50 artiklar under de två första undersökningsåren till drygt 20 artiklar per år under den senare delen av undersökningsperioden (tabell 19). Omkring 80 procent av samtliga artiklar utgörs av renodlade nyhetsartiklar medan knappt 20 procent består av debattartiklar, ledare och analyser.

Tabell 19. Andel nyhetsartiklar, debattartiklar och analyser, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Nyhetsartikel	92	79	73	77	88	78	73	74	71	89	100	81	82
Debattartikel/analys	8	21	27	23	12	22	27	26	29	11	0	19	18
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Kommentar: Artikelstorleken är indelad enligt följande: notis <80 cm², liten artikel 81–240 cm², mellanstor artikel 241–490 cm², stor artikel >490 cm² (jmf Andersson Odén, 2004; Andersson, 2013).

Större delen av den totala rapporteringen har bestått av kortare artiklar, där knappt en tredjedel har utgjorts av notiser medan ytterligare en tredjedel har publicerats i formen av små artiklar (tabell 20). Resterande tredjedel har bestått av stora eller medelstora artiklar. På den punkten liknar dagspressens generella rapportering om forskning den genomsnittliga samhällsbevakningen (se Andersson, 2013).

Tabell 20. Artikelstorlek, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Notis	36	29	27	36	36	33	36	21	33	15	22	5	29
Liten artikel	32	38	50	31	36	45	37	37	24	26	11	19	33
Mellanstor artikel	21	25	13	10	12	11	9	16	10	18	26	9	16
Stor artikel	11	8	10	23	16	11	18	26	33	41	41	67	22
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Drygt var tredje artikel karakteriseras av neutral rapportering där händelsen beskrivs rutinmässigt utan någon form av problematisering eller kritisk granskning av frågan (tabell 21). Knappt hälften av rapporteringen inkluderar någon form av problematisering, vilket är en betydligt lägre andel jämfört med rapporteringen om forskningsfusk (se tabell 7). Någon form av grävande journalistik eller specialgranskningar förekommer inte alls under den undersökta perioden. Däremot består en relativt stor andel av artiklarna av vad som kan karakteriseras som en mer lättsam och positiv journalistik. Exempel på sådana nyheter är glädlynta artiklar med forskare och företrädare för

institutioner som tilldelats stora forskningsanslag eller vunnit prestigefyllda priser men också artiklar som i mer positiva ordalag lyfter fram forskning som bidragit till att lösa viktiga, och mindre viktiga, problem.

Givet utgångspunkten att det finns en koppling mellan inriktningen på nyhetsmedias rapportering om forskning och människors förtroende för olika forskningsområden – i termer av att ökat fokus på problem och negativa händelser bidrar till ett minskat i forskningsförtroende hos allmänheten – borde det gå att skönja en minskning förtroendegraden under de år som den problematiserade rapporteringen varit särskilt tydlig. Det gäller framför allt 2006 men möjligen också 2003, 2008 och 2013.

Sett till artikelstorlek är det tydligt att den samlade neutrala nyhetsrapporteringen domineras av notiser medan den mer problematiserande rapporteringen vanligen hittas i små respektive stora artiklar (tabell 22). Den positiva rapporteringen återfinns i sin tur framför allt i mindre artiklar. Det innebär att den individ som föredrar att läsa kortare artiklar teoretiskt sett tar del av fler neutrala och positiva inslag om forskning medan den som föredrar längre artiklar får en mer problematiserad bild av forskning.

Tabell 21. Artikelns tendens, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Neutral nyhetsrapportering	49	19	53	41	16	45	23	37	24	45	51	43	38
Problematisering	38	56	40	41	64	44	54	47	33	44	33	57	46
Positiv rapportering	13	25	7	18	20	11	23	16	43	11	15	0	16
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Tabell 22. Artikelns tendens efter artikelstorlek, september 2002–2013 (procent)

	Neutral nyhetsrapportering	Problematisering	Positiv rapportering	Totalt
Notis	44	15	31	29
Liten artikel	30	37	31	33
Mellanstor artikel	12	19	15	16
Stor artikel	14	29	23	22
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	140	170	61	371

Nio av tio artiklar handlar om förhållanden inom svensk forskning (tabell 23), vilket är en något högre andel jämfört med hur fördelningen såg ut i den tidigare forskningsfuskanalysen (se tabell 8). I de fall rapporteringen rör internationell forskning handlar det nästan uteslutande om publicering av resultat från olika forskningsstudier.

Tabell 23. Geografisk nivå, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Nationellt	87	88	87	82	92	96	77	79	95	93	100	91	89
Internationellt	13	12	13	18	8	4	23	21	5	7	0	9	11
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Forskningsrapporteringens fokus

Dagspressens samlade rapportering om forskning under tidig höst 2002–2013 har vanligen intresserat sig för det medicinska vetenskapsområdet följt av samhällsvetenskaplig forskning. I genomsnitt har var tredje artikel handlat om medicinsk forskning medan ungefär var femte har fokuserat på den samhällsvetenskapliga disciplinen (tabell 24). Omkring var tionde artikel handlar om naturvetenskaplig respektive teknisk forskning samt om forskning mer generellt, medan medierapporteringen om utbildningsvetenskap och humaniora är mer sparsam.

Tabell 24. Rapporteringens fördelning per forskningsområde, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Medicin	51	38	23	26	60	27	32	21	19	33	41	19	34
Samhällsvetenskap	15	21	27	28	12	27	14	26	33	18	15	14	21
Naturvetenskap	9	2	10	23	4	20	14	5	10	4	7	43	12
Teknik	11	12	10	13	0	4	9	11	19	11	19	0	10
Utbildningsvetenskap	0	2	0	0	12	2	4	16	9	23	0	0	5
Humaniora	8	4	7	0	4	4	4	0	10	11	7	0	5
Generellt	6	21	23	10	8	16	23	21	0	0	11	24	13
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Totalt antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Liksom i den tidigare analysen av mediernas rapportering om forskningsfokus, visar resultatet att även den generella forskningsrapporteringen domineras av medicinsk forskning. Avståndet till övriga forskningsområden – då särskilt den samhällsvetenskapliga forskningen – är dock inte lika stort som i fokusrapporteringen (se tabell 2). Varför just medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning hamnar i topp då svenska nyhetsmedier rapporterar om forskning är inte helt givet. Ett rimligt skäl är att ämnena upplevs vara viktiga för många människor eftersom de berör centrala perspektiv som hälsa, välmående och samhällsfrågor, och därför också ges prioritet av redaktionerna. Ett annat skäl kan vara i vilken utsträckning de enskilda forskningsområdena har utarbetat rutiner att förse nyhetsmedia med pressmeddelanden om nya forskningsrön. Studier av redaktionella rutiner har visat att en faktor som fått allt större betydelse i redaktionernas

nyhetsurval är förekomsten av ett bra pressmeddelande (Ghersetti, 2007). Följaktligen har de forskningsinstitutioner som förser nyhetsmedia med relevant information också större möjlighet att synas i mediebruset (jmf Russel, 2010:173).

Knappt hälften av samtliga artiklar handlar om forskningsresultat och forskningsrapporter av olika slag (tabell 25). Ungefär en fjärdedel av alla artiklar om forskningsrapporter och forskningsresultat har en positiv ingång, det vill säga att forskningsstudien har löst ett viktigt problem eller kommit fram till resultat som är att betrakta som positiva, medan mer än hälften har en mer negativ ingång, i termer av att lyfta fram problem som finns på olika plan i samhället.

Ett axplock av de medicinska forskningsresultat som snappats upp under åren handlar om att åldersdiabetes drabbar allt fler unga (*Aftonbladet*, 2 september 2002), att det kommer att finnas botemedel mot Alzheimers om tio år (*Göteborgs-Posten*, 22 september 2003), att skolbarn får för lite D-vitamin (*Svenska Dagbladet*, 27 september 2006), att vanliga solkrämer kan ge cancer (*Aftonbladet*, 19 september 2007) och att ett nytt vaccin som kan tämja hiv-smitta eventuellt har forskats fram (*Dagens Nyheter*, 27 september 2009).

När det gäller samhällsvetenskaplig forskning har rubrikerna bland annat handlat om att folk i allmänhet inte tycker som journalister (*Göteborgs-Posten*, 27 september 2007), att valfrihet i skolan gav segregering (*Sydsvenskan*, 26 september 2009), att taktikröstare använder sin makt i samband med riksdagsvalet (*Svenska Dagbladet*, 16 september 2010) samt att män generellt mår bättre av ett jämställt arbetsliv (*Dagens Nyheter*, 18 september 2011).

Vidare har humanistisk forskning, enligt medierapporteringen, visat att modern filosofi uppstod redan under medeltiden (*Svenska Dagbladet*, 6 september 2002), medan naturvetare har slagit fast att utsläppen slår nya rekord (*Sydsvenskan*, 27 september 2013).

Tabell 25. Medierapporteringens ämnesinnehåll, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Forskningsrapport/-resultat	49	48	33	56	52	44	46	37	48	44	48	29	46
Forskningspolitik	13	31	30	21	12	9	9	21	14	0	4	19	16
Utdelning av forskningsmedel	13	2	3	10	0	11	9	5	5	0	37	29	10
Forskningsfusk	4	0	7	0	24	7	14	5	14	41	4	0	9
Prisutdelning/utmärkelser	4	4	3	8	8	4	14	11	5	7	7	10	6
Forskning i praktik	0	6	10	3	0	4	0	5	0	7	0	10	4
Forskningsamverkan	6	2	7	0	0	9	0	16	5	0	0	0	4
Annat	11	6	7	3	4	11	9	0	9	0	0	5	5
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Kommentar: Annat inkluderar exempelvis frågor som rör forskningsetik (dock inte forskningsfusk) samt forskning mer generellt.

Forskningspolitik utgör det näst vanligaste ämnet i medierapporteringen (tabell 25). Detta handlar primärt om regeringens och riksdagens beslut i frågor som rör forskning, då särskilt de

forskningspolitiska propositioner som presenterats vart fjärde år, men också om den statliga forskningsverksamheten. Rapporteringen består dels av nyhetsjournalistik med fokus på redogörelser om vad som beslutats och vad det kan tänkas betyda för enskilda lärosäten och vetenskapsområden, dels av debattinlägg från aktörer som å ena sidan kritiserar, å andra sidan försvarar den rådande forskningspolitiken.

Utdelning av forskningsmedel samt forskningsfusk står för vardera en tiondel av den samlade rapporteringen (tabell 25). I det första fallet handlar det framför allt om utdelningar från någon av de större forskningsfinansiärerna i Sverige eller EU, men ibland också om utdelning från mindre stiftelser, och rör såväl enskilda forskare som hela institutioner eller lärosäten.

Ytterligare områden som förekommer i rapporteringen är priser och utmärkelser som forskare och forskningsverksamheter har förärats med, omsättningen av forskning i praktik – vilket framför allt gäller teknisk forskning – samt forskningssamverkan.

De organisationer som oftast förekommer i den samlade medierapporteringen är svenska universitet och högskolor följt av utländska lärosäten (tabell 26). Totalt fokuserar 40 procent av artiklarna på ett namngivet lärosäte i Sverige, 14 procent berör svenska universitet och högskolor generellt medan 12 procent handlar om lärosäten utanför Sverige. Var tionde artikel handlar om regeringen och riksdagens beslut och propäer, därefter följer rapportering om olika forskningsföretag, statliga myndigheter och forskningsinstitut samt Vetenskapsrådets förhåvanden.

Tabell 26. Organisationer i medierapporteringen, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Namngivet svenskt lärosäte	34	37	30	44	36	38	45	32	57	44	60	38	40
Svenska lärosäten generellt	4	2	37	23	8	18	5	26	24	4	11	14	14
Utländska universitet	11	15	17	10	8	9	36	11	5	11	4	14	12
Regering/Riksdag	15	19	0	5	16	4	9	21	5	7	4	10	10
Forskningsföretag	2	15	0	0	24	7	0	0	0	4	11	14	7
Statliga myndigheter & forskningsinstitut	9	8	13	10	4	11	5	5	0	0	0	5	7
Vetenskapsrådet	21	4	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	3
Annan	4	0	3	8	4	13	0	5	9	26	10	5	7
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Kommentar: ”Statliga myndigheter/forskningsinstitut” omfattar exempelvis Livsmedelsverket, Jordbruksverket, Läkemedelsverket, Arbetslivsinstitutet, Statens strålskyddsinstitut, Folkhälsoinstitutet och Smittskyddsinstitutet. Däremot ingår inte Vetenskapsrådet då myndigheten utgör en egen kategori i kodningen. I kategorin ”Annan” ingår bland annat kommuner/landsting, EU, FN, WHO, forskningsfonder som Hjärt- och lungfonden samt Institutet för näringslivsforskning. Det senare institutet står för 15 procent av samtliga aktörer under 2011.

Det enskilda lärosäte som förekommer oftast i medierapporteringen är Lunds universitet (tabell 27), vilket till viss del förklaras av att tidningen *Sydsvenskan* är flitig på att skriva om vad som händer inom den lundensiska forskningen. Näst vanligast i tidningarnas spalter är forskning som

sker vid, eller på annat sätt berör, Göteborgs universitet, följt av Karolinska institutet. Därefter är skurarna mer spridda när det gäller rapportering om specifika universitet och högskolor.

Även här är den totala procentsatsen i tabellen högre än för kategorin ”namngivna svenska lärosäten” i tabell 26, vilket beror på att några av de artiklar som handlar om forskningsfusk har berört mer än ett lärosäte (jämför tabell 12 respektive 13 i föregående avsnitt).

Tabell 27. Universitet och högskolor i medierapporteringen, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Lunds universitet	9	10	13	18	12	13	18	10	10	7	19	33	14
Göteborgs universitet	6	2	3	5	12	9	14	10	33	19	11	0	9
Karolinska institutet	2	15	6	5	0	4	0	0	14	0	7	0	5
Uppsala universitet	4	2	7	3	4	0	5	0	10	0	0	0	3
Chalmers	2	2	3	5	0	0	0	5	0	11	0	0	2
Sveriges lantbruksuniversitet	6	0	0	0	0	2	4	0	0	0	4	0	2
Stockholms universitet	0	4	0	8	0	2	4	0	0	0	4	0	2
Lunds tekniska högskola	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	19	0	2
Umeå universitet	0	0	0	0	4	4	0	6	0	4	0	0	1
Karlstad universitet	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Kungliga tekniska högskolan	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Högskolan Malmö	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	1
Högskolan i Borås	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0 ¹
Försvarshögskolan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0 ¹
Linneuniversitet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0 ¹
Svenska universitet generellt	4	2	37	23	8	19	5	22	24	4	11	14	14
Utländska universitet	11	16	17	10	8	9	36	11	5	11	4	14	12
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Kommentar: ¹ Lärosätets andel är 0,3 procent varför summan har avrundats till 0.

De huvudaktörer som framför allt framträder i medierapporteringen är professorer, tätt följt av filosofie eller medicine doktorer (tabell 28). Som huvudaktör avses här den eller de personer som har getts störst utrymme att uttala sig i varje enskild artikel. Upp till tre huvudaktörer har kodats per artikel. I snitt förekommer det åtminstone en huvudaktör i cirka 80 procent av samtliga artiklar. Näst efter professorer och doktorer förekommer politiker, företrädare för näringsliv samt representanter för olika lärosäten i rapporteringen. Det bör sägas att företrädare för näringsliv i det här sammanhanget huvudsakligen omfattar forskare och företagsledare vid svenska forskningsföretag.

Tabell 28. Huvudaktörer, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Professor	59	47	27	40	16	31	27	26	48	44	15	14	36
Filosofie/Medicine doktor	19	17	27	39	36	36	24	37	29	41	37	15	28
Politiker	2	21	10	10	8	13	14	5	19	7	15	19	12
Företrädare näringsliv	2	4	13	10	36	16	0	26	0	11	4	28	10
Representant lärosäte	2	8	3	5	0	11	4	11	0	7	30	33	9
Myndighetsperson	8	4	7	11	24	7	5	10	10	4	4	5	8
Representant Vetenskapsrådet	13	2	0	0	0	2	18	0	14	4	8	0	5
Docent	2	8	6	6	4	11	0	0	0	0	4	5	5
Företrädare forskningsinstitut	4	4	0	3	4	2	9	5	0	0	10	28	4
Doktorand/student	6	2	7	0	0	0	0	0	0	4	11	0	2
Jurist/advokat	4	2	3	3	0	0	0	0	5	0	0	5	2
Annan	21	10	10	13	24	7	9	16	10	11	28	14	12
Andel artiklar utan huvudpersoner	23	10	27	21	16	24	36	11	10	19	22	5	19
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Kommentar: Kategorin ”Företrädare för näringsliv” omfattar huvudsakligen representanter för forskningsföretag. ”Annan” omfattar bland annat företrädare för FN/WHO/Unicef, anställda inom kommun/landsting – såsom lärare och vårdpersonal, journalister och privatpersoner.

Jämfört med medierapporteringen om forskningsfusk är det något vanligare att finansiären eller finansiärerna bakom forskningen omnämns i den generella forskningsrapporteringen. I genomsnitt nämns finansiären i var fjärde artikel, vilket kan jämföras med var tjugonde artikel när det gäller forskningsfusk (tabell 29 respektive tabell 18). Variationerna är dock stora mellan de olika undersökningsåren. År 2006 omnämndes forskningsfinansiären enbart i 6 procent av artiklarna, medan motsvarande siffra för år 2013 var 62 procent. Huruvida rapporteringen under september 2013 bör betraktas som en udda fågel i sammanhanget eller om svenska forskare generellt har blivit bättre på att förmedla vem som finansierar den egna forskningen går inte att avgöra i nuläget; för att besvara frågan krävs uppföljande studier på området.

Den finansiär som är mest frekvent omnämnd i nyhetsmedia är Vetenskapsrådet. I knappt var tionde artikel uppges denna myndighet ha bekostat forskningsprojektet. Den näst vanligaste finansiären som omnämns är svenska staten. En brasklapp i sammanhanget är att vissa delar av de statliga forskningsmedlen portioneras ut genom forskningsmyndigheter som Vetenskapsrådet och Vinnova, vilket innebär att en del av de artiklar där staten omnämns som finansiär möjligen kan vara kopplade till någon av de statliga forskningsmyndigheterna. I de flesta fall är det dock mer eller mindre tydligt att det handlar om det anslag som staten tillför de enskilda lärosätena.

Vinnova och EU är ytterligare aktörer som nämns som finansiärer till några av de forskningsprojekt som förekommer i medierapporteringen, likaså Riksbankens Jubileumsfond, Världshälso-organisationen (WHO) och Wallenbergstiftelsen.

Tabell 29. Omnämnd forskningsfinansiär, september 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
Finansiär nämns inte	75	84	71	64	92	67	73	78	67	85	59	38	72
Vetenskapsrådet	19	6	23	8	0	2	5	0	14	7	4	20	9
Svenska staten	0	2	3	8	0	11	8	11	5	0	30	14	7
Vinnova	2	4	0	5	0	2	14	11	0	4	4	14	4
EU	0	0	0	8	0	7	0	0	0	0	0	14	3
Riksbankens Jubileumsfond	0	0	0	0	4	2	0	0	0	0	0	0	1
WHO	2	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0	0	1
Wallenbergstiftelsen	0	0	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0 ¹
Annan	2	4	0	2	4	2	0	0	14	4	3	0	3
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal artiklar	47	48	30	39	25	45	22	19	21	27	27	21	371

Kommentar: I ”Annan” ingår forskningsfinansiärer som enbart nämns någon enstaka gång. Bland dessa hittas exempelvis Vårdalstiftelsen, FAS/FORTE, Sparbanksstiftelsen Skåne och ”tobaksindustrin”. ¹ Finansiärens andel är mindre än 0,5 varför summan har avrundats till 0.

Sammanfattningsvis spänner den generella mediebevakningen om forskning över ett relativt brett register av ämnesområden, även om rapporteringens huvudsakliga fokus ofta landar i nyheter om forskningsresultat. Jämfört med fuskrapporteringen är fördelningen mellan de olika vetenskapsområdena något mer jämn. Medicinsk forskning är visserligen dominerande även i den generella rapporteringen men avståndet till det näst mest rapporterade forskningsområdet – samhällsvetenskap – är inte lika stort som i studien av forskningsfusk. Två ämnen tenderar dock att mer sällan dra till sig nyhetsmedias intresse – utbildningsvetenskap och humaniora – vilket rimligen har en viss påverkan på hur stort eller litet förtroende människor upplever sig ha för respektive område. Beaktat att de allra flesta svenskar inte har någon direkt erfarenhet av forskning, är den bild som reflekteras via nyhetsmedia ofta den centrala källan till kunskap och information om forskningsverksamhet och forskningsresultat (jmf Bennet & Enteman, 2001; Nimmo & Combs, 1990; Petersson & Carlberg 1990:34). Förutsättningarna för att skapa sig en uppfattning om vetenskapsområden som utbildningsvetenskap och humaniora får därför anses mindre gynnsamma än förutsättningarna för att skapa sig en uppfattning om medicinsk forskning, åtminstone givet den inriktning som den granskade rapporteringen har haft.

ALLMÄNHETENS FÖRTROENDE FÖR FORSKNING

Utgångspunkten för den här studien har varit den svenska allmänhetens sjunkande förtroende för forskning och i vilken mån nyhetsmedias rapportering om forskning och forskningsfusk har varit en bidragande orsak till det försvagade forskningsförtroendet. Även om den nedåtgående trenden i forskningsförtroende tycks vara bruten är det fortfarande en realitet att förtroendekapitalet befinner sig på en lägre nivå nu jämfört med i början av 2000-talet (jmf Andersson, 2014). Stabiliseringen ligger dock i linje med den återupphämtning i forskningsförtroende som kunnat skönjas också i internationella sammanhang (jmf European Commission, 2010; Wynne, 2006; INRA, 2000).

Tidigare studier har visat att nyhetsmedier har en betydande makt som agendasättare, i synnerhet inom områden där människor saknar egen erfarenhet (jmf Preiss m.fl., 2007; McCombs, 2006). Eftersom vetenskaplig forskning är ett sådant område, finns det alltså goda skäl att anta att det existerar en koppling mellan mediernas rapportering och allmänhetens förtroende, en koppling som givet det minskade forskningsförtroendet förväntas vara negativt – med andra ord, att förtroendet sjunker i anslutning till att nyhetsmediernas rapportering om forskningsfusk ökar.

Hittills har rapporten fokuserat på själva medicinnehållet. I denna avslutande resultatdel står därför människors förtroendeuppfattningar i blickfånget. Detta förtroende kommer att analyseras både i relation till den generella konsumtionen av nyhetsmedia och i relation till centrala individfaktorer, däribland kön, ålder och utbildningsnivå. De senare faktorerna är sådana som i tidigare studier har visat sig vara betydelsefulla för människors forskningsförtroende (jmf Holmberg & Weibull, 2013).

Förtroendet för forskning mäts fortsättningsvis genom människors självskattade förtroende för forskningsverksamheten inom sex olika vetenskapsområden. Dessa områden är desamma som i de två tidigare innehållsanalyserna, det vill säga medicin, teknik, naturvetenskap, samhällsvetenskap, humaniora samt utbildningsvetenskap.

Varierande förtroende för olika forskningsområden

Forskare uppbär generellt ett högt förtroende bland allmänheten. År 2013 uppgav 64 procent att de har mycket eller ganska stort förtroende för yrkesgruppen (tabell 29). Som jämförelse kan nämnas att lärare inom skolan ligger på ungefär samma förtroendenivå, liksom polisen. Den grupp som människor känner särskilt stort förtroende för är läkare, där närmare 80 procent säger sig ha mycket eller ganska stort förtroende. Givet de höga förtroendesiffrorna kan samtliga yrkesgrupper karakteriseras som starka varumärken. En grupp som allmänheten däremot inte känner lika stort förtroende för är riksdagspolitiker. Omkring var fjärde individ uppger att de har stort eller ganska stort förtroende för rikspolitiker, en andel som har legat relativt stabilt över tid.

När det gäller förtroendet för forskare är det framför allt personer som är 49 år eller yngre, människor med hög utbildningsnivå samt individer bosatta i städer respektive storstäder som uppger sig känna ett stort förtroende. Sett över tid har förtroendenivån dalat något under vissa år, exempelvis 2003, 2005–2006 samt 2011 då andelen med stort förtroende för forskare understeg 50 procent. Det minskade förtroendet handlade vid dessa tillfällen dock inte primärt om att gruppen med lågt förtroende blev större utan att andelen som uppger sig sakna en åsikt i frågan ökade.

Tabell 30. Andel med stort förtroende för olika yrkesgrupper, 2002–2013 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Diff. 2002–2013
Forskare	66	44	66	47	49	62	59	–	52	49	60	64	–2
Lärare	63	57	66	53	52	62	55	–	48	41	54	64	+1
Läkare	–	–	–	–	–	–	–	–	73	68	74	79	+6
Poliser	66	61	68	57	59	68	61	–	62	56	60	61	–5
Rikspolitiker	29	25	23	16	21	23	24	–	34	27	24	26	–3

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Tabellen redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende bland samtliga svarande. Minsta antal svarspersoner är 1 520. Ett streck (–) innebär att frågan inte ställdes det året.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013.

Ett högt förtroende för forskare innebär dock inte per automatik ett högt förtroende för forskningen som sådan. Samtliga forskningsområden har under den senaste tioårsperioden präglats av en gradvis sjunkande förtroendekurva (figur 6). Den kraftiga nedgången runt 2011 har förvisso en del av sin förklaring i mättekniska faktorer då frågans placering i enkäten ändrades³, men trots en viss återupphämtning under de påföljande åren är andelen med stort förtroende för de enskilda forskningsområdena fortfarande lägre 2013 jämfört med tio år tidigare. På samma sätt som för förtroendet för forskare, så motsvaras inte det minskade förtroendet av en ökning av andelen med lågt förtroende för forskning utan istället av en ökning av andelen som uppger sig sakna uppfattning i frågan.

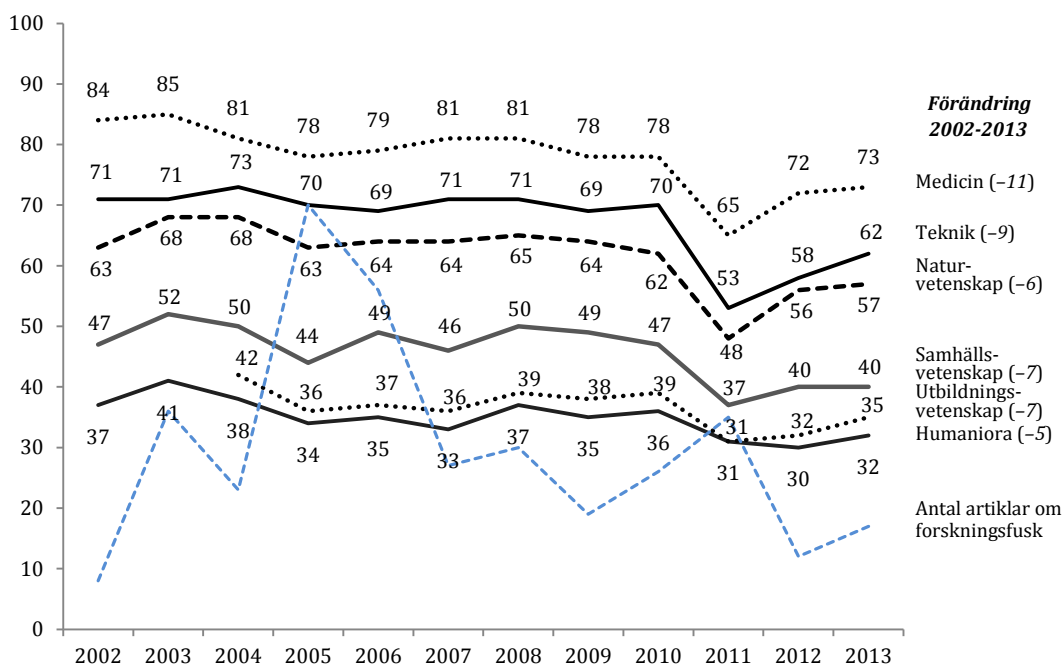
Jämförelser mellan de olika vetenskapsområdena visar att allmänheten känner störst förtroende för medicinsk forskning medan forskning inom teknik och naturvetenskap följer som nummer två och tre. En majoritet av befolkningen uppger att de har mycket eller ganska stort förtroende för dessa områden medan endast en mycket liten andel – omkring 2 procent – säger sig ha litet förtroende för forskning i medicin, teknik respektive naturvetenskap.

Andelen som känner stort förtroende för forskning inom samhällsvetenskap, humaniora och utbildningsvetenskap är däremot betydligt lägre: ungefär var tredje svensk har mycket eller ganska stort förtroende för humanistisk och utbildningsvetenskaplig forskning (figur 6). För samhällsvetenskaplig forskning är andelen något högre, 40 procent. Att förtroendet för dessa forskningsområden är lägre innebär dock inte att allmänheten i högre utsträckning misstror dem. Visserligen är andelen som säger sig ha litet förtroende för denna forskning något större jämfört med de naturtekniska områdena (ca 5-8 procent). Andelen med litet förtroende har också ökat

³ I 2011 års studie placerades förtroendefrågorna för de sex forskningsområdena på ett annorlunda ställe jämfört med tidigare år. Det ledde till en stor ökning i andelen som upp gav svarsalternativet ”ingen uppfattning” samtidigt som det uppstod en motsvarande minskning av andelen med mycket stort eller ganska stort förtroende. Det uppstod med andra ord ett slags kontexteffekt. När frågorna återplacerades på sin vanliga plats i formuläret år 2012 återgick andelen som saknade uppfattning till samma nivåer som 2010. En viss återhämtning skedde också för andelen med mycket stort respektive ganska stort förtroende, även om andelen inte fortfarande nådde upp till nivåerna från 2010.

något under de två sista åren. Men den huvudsakliga förklaringen till skillnaderna mellan de båda vetenskapsblocken ligger framför allt i andelen som säger sig sakna uppfattning i frågan. Ungefär var tredje svensk anser sig sakna uppfattning om humanistisk och utbildningsvetenskaplig forskning vilket kan jämföras med medicinsk forskning, där bara var tionde person saknar uppfattning.

Figur 6. Andel med stort förtroende för olika forskningsområden samt antal artiklar om forskningsfusk, 2002–2013 (procent och antal)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende för respektive område bland samtliga svarande. Minsta antal svarpersoner är 1 518. Samtliga förändringar har en signifikans om $p=0.00$. För nyhetsrapporteringen om forskningsfusk visar figuren antal artiklar per år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013.

Mot bakgrund av hur de olika vetenskapsområdena fördelar sig utrymmesmässigt i medierapporteringen är resultatet både väntat och oväntat. Ju större utrymme ett vetenskapsområde ges i medierapporteringen desto större torde också sannolikheten vara att människor åtminstone ibland tar del av resultat och information om ämnet. I båda innehållsanalyserna har medicinsk forskning placerat sig i toppen (se tabell 2 respektive tabell 24), vilket följaktligen är en tänkbar förklaring till varför medicin också är det område där allmänheten har högst förtroendepuffattning. Samtidigt kommer samhällsvetenskaplig forskning som god tvåa i den generella medierapporteringen (se tabell 24), vilket rimligen borde innebära att de näst högsta förtroendesiffrorna skulle avse samhällsvetenskaplig forskning. Men så är alltså inte fallet.

Svårbedömda medieeffekter

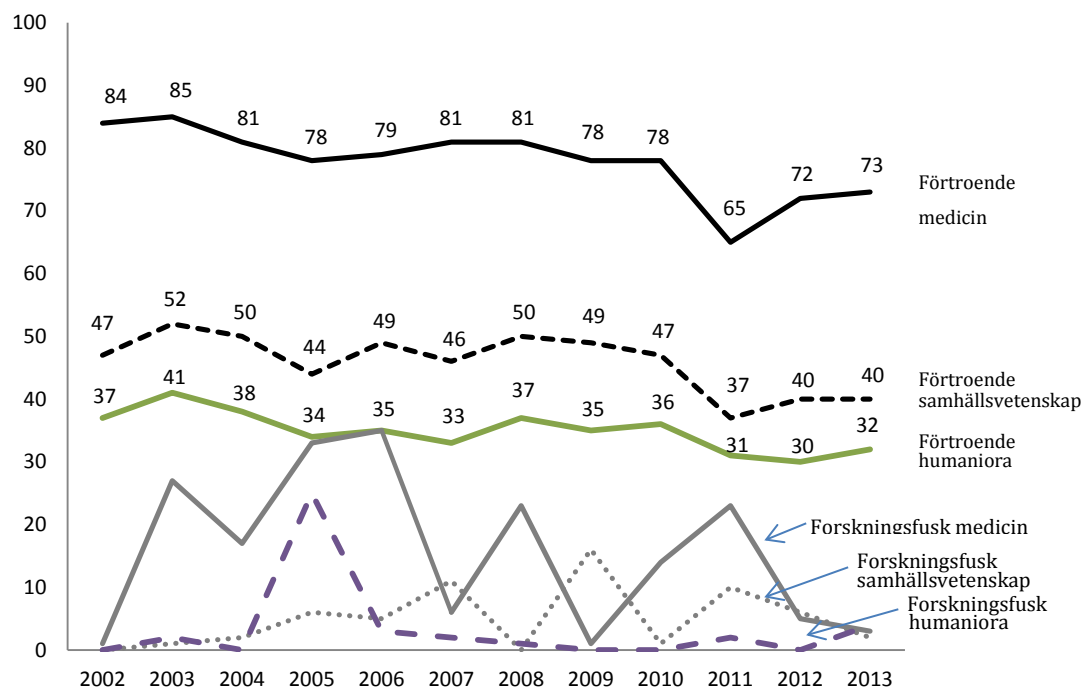
Om hypotesen att förtroendeupplevelsen påverkas av en negativ medierapportering stämmer, borde det synas en nedgång i förtroendet år 2005, då antalet artiklar om forskningsfusk var som högst (70 stycken). Andra år som också har utmärkt sig genom en mer frekvent fuskrapportering är 2003, 2006 respektive 2011. För två av dessa år är det möjligt att skönja en generell minskning i allmänhetens förtroende för forskning. Det handlar dels om 2005 då det skedde en första markant minskning i andelen med stort förtroende för olika forskningsområden, dels om 2011 då nästa stora nedgång skedde (figur 6).

Vid båda tillfällena har fuskrapporteringen varit särskilt intensiv under september och oktober månad, vilket sammanträffar med den tidsperiod som den nationella SOM-undersökningen genomförs. 2005 handlade 22 av 23 artiklar om fuskanklagelser inom humanistisk forskning, medan 14 av 18 artiklar under september–oktober 2011 berörde forskningsfusk inom medicin. Nu utgör förvisso 2011 det undersökningsår då mättekniska problem i den nationella SOM-undersökningen sannolikt bidrog till att andelen med stort förtroende för forskning minskade samtidigt som en markant större del av befolkningen upplevde sig sakna förtroendeuppfattning. Problematiken till trots är det ändå inte orimligt att tro den tillfälligt ökade rapporteringen om forskningsfusk samma år hade en viss inverkan på allmänhetens forskningsförtroende. Givet dessa resultat förefaller det finnas åtminstone ett visst stöd för utgångspunkten att en ökning i antalet artiklar om forskningsfusk också påverkar allmänhetens förtroende för forskning.

Dessutom bör det tilläggas att den allmänna nyhetsrapporteringen under våren 2011 delvis karakteriserades av ett intensivt fokus på de bieffekter som visat sig efter massvaccinationen i samband med den pandemiska influensan A(H1N1), kanske mest känd som svininfluensan. Vaccinationen bidrog till att närmare 300 svenska barn och ungdomar insjuknade i narkolepsi. Den ökade medierapporteringen under våren 2011 är framför allt kopplad till att läkemedelsverket i mars samma år släppte en rapport som bekräftade att de många narkolepsifallen hade samband med vaccinet Pandemrix (Läkemedelsverket, 2011). Bland de dagstidningar som har ingått i innehållsstudien av forskningsfusk publicerades under februari till april 2011 hela 52 artiklar om vaccinets konsekvenser. Inga av dessa artiklar är inkluderade i innehållsstudien eftersom de inte berör forskningsfusk. Det är dock rimligt att tro att svallvågor från narkolepsirapporteringen kan ha haft viss betydelse för allmänhetens minskade forskningsförtroende år 2011.

Men samtidigt som det under vissa år tycks finnas en – åtminstone synbar – koppling mellan en generellt ökad rapportering om forskningsfusk och ett minskat förtroende för forskning, finns det också indikationer på att dessa kopplingar är mer slumpartade snarare än en direkt effekt av medierapporteringen. I figuren nedan jämförs förtroendet för forskning inom medicin, samhällsvetenskap och humaniora med antalet artiklar om fusk inom samma ämnesområden under åren 2002–2013. De tre övre linjerna utgör förtroendesiffrorna medan de tre undre linjerna står för antalet artiklar om forskningsfusk (figur 7). 2005 kan noteras en överensstämmelse mellan ökad rapportering om forskningsfusk och ett minskat förtroende hos allmänheten för medicin och humaniora. För samhällsvetenskap finns en viss överensstämmelse mellan ökad rapportering och minskat förtroende år 2007 och under 2011 förefaller det finnas en liknande koppling mellan fuskrapportering om medicin och samhällsvetenskap och ett dalande förtroende för de båda områdena.

Figur 7. Koppling mellan rapportering om forskningsfusk och forskningsförtroende, 2002–2013 (procent och antal)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket stort eller ganska stort förtroende för respektive område bland samtliga svarande. Minsta antal svarspersoner är 1 518. Samtliga förtroendeförändringar har en signifikans om $p=0.00$. För nyhetsrapporteringen om forskningsfusk visar figuren antal artiklar per år och område.

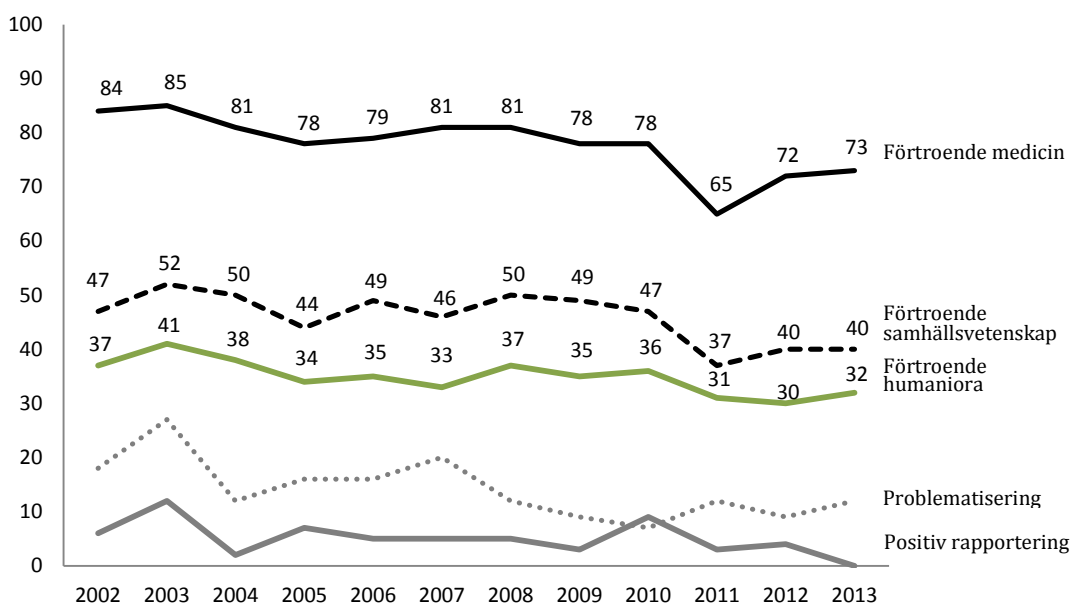
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013

Det som talar för att dessa kopplingar är slumpmässiga, alternativt beroende av andra yttre faktorer, är frånvaron av motsvarande kopplingar under övriga år som mediernas fuskrapportering ökar. Trots att antalet artiklar och inlägg om medicinskt forskningsfusk ökar 2003 syns ingen minskning i förtroendet för medicinsk forskning – förtroendenivån förblir istället intakt (figur 7). Samma mönster framträder också under 2006 respektive 2008. För samhällsvetenskap förekommer flest antal artiklar, sett till enskilda år, under 2009 men trots det ligger förtroendet kvar på samma nivå som året innan. Analysen ger därmed inget entydigt svar på i vilken utsträckning skiftningar i allmänhetens forskningsförtroende är en direkt effekt av medieinnehållet.

Men spelar det då någon roll hur nyhetsmedias generella rapportering om forskning har sett ut under den tidsperiod som den nationella SOM-undersökningen når ut till delar av den svenska befolkningen? I figuren nedan redovisas förtroendesiffrorna för medicinsk, samhällsvetenskaplig respektive humanistisk forskning samt hur många av storstadspressens artiklar om forskning som har varit präglad av en positiv respektive problematiserande rapportering (se vidare tabell 20). Valet av indikator – rapporteringens karaktär – är förvisso något trubbig, men ger ändå en

antydning om hur tendensen i den övergripande medierapporteringen har sett ut varje år under september månad.

Figur 8. Koppling mellan forskningsrapporteringens tendens och forskningsförtroende, 2002–2013 (procent och antal)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende för respektive område bland samtliga svarande. Minsta antal svarspersoner är 1 518. Samtliga förtroendeförändringar har en signifikans om $p=0.00$. För nyhetsrapporteringen om forskning visar figuren antal artiklar per år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013

Jämförelsen visar att det inte tycks finnas någon tydlig koppling mellan hur medierapporteringen om forskning har sett ut i september månad respektive år och hur stort forskningsförtroende människor har uppgett sig känna (figur 8). Trots att den problematiserande rapporteringen ökar kraftigt i september 2003 syns ingen motsvarande minskning i allmänhetens förtroende för medicinsk, samhällsvetenskaplig respektive humanistisk forskning. Förtroendesiffrorna når tvärtom sina absoluta toppnivåer det året. Däremot sjunker forskningsförtroendet året därpå, 2004, ett år då forskning är som minst synlig i nyhetsmedia under september månad.

Närhet spelar roll för forskningsförtroendet

Även om studien pekar mot en viss tvetydighet i frågan om huruvida medicinnehållet har någon direkt påverkan på allmänhetens förtroende för forskning, kan det fortfarande vara så att medierapporteringen har effekt på *vissa grupper* förtroendeupplevelse. Därför kommer den avslutande analysen i detta avsnitt om forskningsförtroende att titta närmare på vilka

demografiska och individuella faktorer, däribland medieanvändningen, som framför allt tenderar att påverka intensiteten i människors förtroende.

Några av de faktorer som i tidigare forskning har visat sig vara betydelsefulla för att förklara människors forskningsförtroende är ålder, utbildning och boendeort (Holmberg & Weibull, 2013). I äldre studier har även kön lyfts fram som en central faktor, då kvinnor visat sig ha ett lägre förtroende för forskning jämfört med män (Einsiedel, 1994; Fox & Firebaugh, 1992), men denna faktor har däremot inte haft någon avgörande roll i senare studier (jmf Holmberg & Weibull, 2013, 2002). Samtliga av dessa variabler kommer att ingå i den fortsatta analysen, tillsammans med faktorer som rör politiskt intresse, tillit till andra människor samt medieanvändning.

Den senare faktorn – medieanvändning – handlar dels om huruvida individerna regelbundet (minst 3 dagar per vecka) tar del av någon av de tidningar respektive nyhetsprogram som har ingått i innehållsanalysen, dels om respondenterna regelbundet tar del av morgontidningar mer generellt. De tidningar som har ingått i de båda innehållsstudierna är samtliga utgivna i någon av landets tre storstäder och dessa kommer därför fortsättningsvis att benämnas som storstadsmorgonpress. Eftersom Sveriges Televisions nyhetsprogram Aktuellt och Rapport mäts genom en och samma fråga i den nationella SOM-undersökningen har båda titlarna inkluderats i analysen. Mediekonsumtionen fungerar således som en indikator på huruvida exponeringen för medierapportering om forskningsfusk påverkar förtroendegraden eller om det snarare är andra parametrar som spelar roll i sammanhanget. I syfte att göra analysen så överskådlig som möjligt fokuserar texten fortsättningsvis enbart på förtroendet för de båda vetenskapsområdena medicin och samhällsvetenskap.

Resultaten visar att de individer som hyser allra högst förtroende för svensk forskning hittas bland människor som regelbundet tar del av någon av storstadsmorgontidning, bland människor som är högutbildade samt bland dem som hyser stor mellanmännisklig tilltro (tabell 31). Sambandet gäller oavsett om det rör sig om förtroende för medicinsk forskning eller för samhällsvetenskaplig forskning. Lägst förtroende för medicinsk forskning återfinns bland dem som saknar tilltro till andra medmänniskor, bland unga vuxna i åldrarna 16–29 år samt bland människor som inte konsumerar nyheter via morgontidningar eller Aktuellt och Rapport. Lägst förtroende för samhällsvetenskaplig forskning har i sin tur pensionärer, lågutbildade och människor med liten mellanmännisklig tillit.

Tabell 31. Förtroende för medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning, 2002–2013 (procent)

	Medicin			Samhällsvetenskap		
	2002	2013	<i>Diff.</i>	2002	2013	<i>Diff.</i>
Samtliga	84	73	-11	47	40	-7
Kön:						
Kvinnor	82	73	-9	47	43	-4
Män	86	74	-12	48	38	-10
Ålder:						
16–29 år	81	66	-15	47	39	-8
30–49 år	84	72	-12	46	46	0
50–64 år	86	72	-14	52	42	-10
65–85 år	87	79	-8	45	33	-12
Utbildning:						
Låg	81	69	-12	45	35	-10
Hög	89	79	-10	52	49	-3
Boendeort:						
Stad/storstad	85	74	-11	47	41	-6
Mindre tätort/landsbygd	81	70	-11	47	39	-8
Engagemang:						
Politiskt intresserad	88	77	-11	54	44	-10
Politiskt ointresserad	79	69	-10	49	37	-12
Tillit:						
Litar på andra människor	88	78	-10	51	46	-5
Litar inte på andra människor	76	59	-17	39	28	-11
Morgontidning:						
Läser minst 3 d/v	84	76	-8	48	41	-6
Läser mer sällan eller aldrig	84	66	-18	49	39	-10
Storstadsmorgontidning:						
Läser minst 3 d/v	88	78	-10	48	48	0
Läser mer sällan eller aldrig	82	71	-11	47	37	-10
Aktuellt/Rapport:						
Tittar minst 3 d/v	87	77	-10	51	42	-9
Tittar mer sällan eller aldrig	78	67	-11	38	39	+1

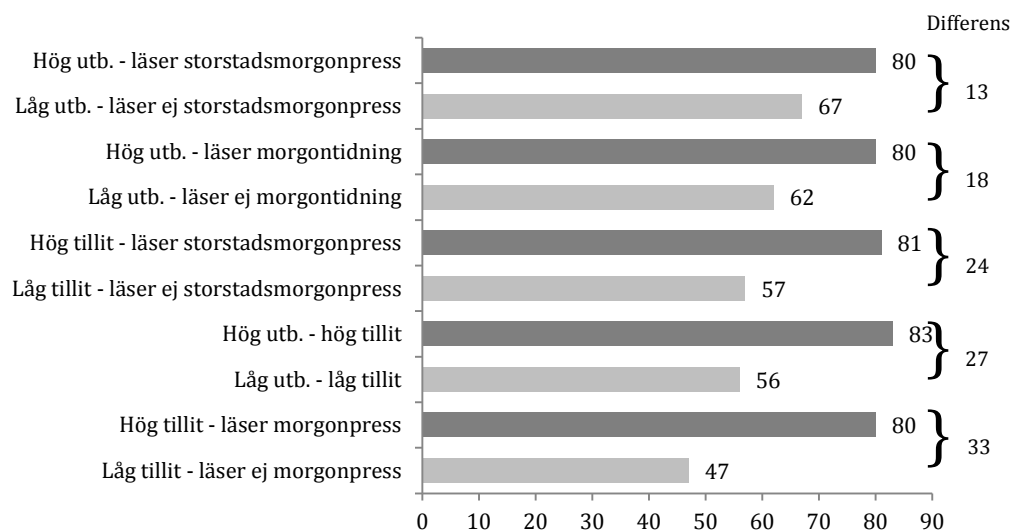
Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Tabellen redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende för respektive område bland samtliga svarande. Minsta antal svarspersoner är 225.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013.

Sett över tid har förtroendeminskningen för medicinsk forskning varit som störst bland personer som sällan eller aldrig tar del av morgontidningar, bland dem som har liten tilltro till andra människor samt bland personer i yrkesverksam ålder (tabell 29). Förtroendet för samhällsvetenskaplig forskning har under perioden 2002–2013 i sin tur minskat mest i gruppen av män, personer över 50 år, lågutbildade, människor med låg tillit samt bland dem som sällan eller aldrig tar del av storstadsmorgonpress eller morgonpress mer generellt.

En djupare analys visar att individer som känner liten tillit till andra människor och som dessutom sällan konsumerar nyheter via morgontidningar har det lägsta förtroendet för medicinsk forskning. I denna grupp uppger 47 procent att de känner åtminstone ganska stort förtroende för forskning (figur 9). Bland människor som utgör deras motsats, det vill säga, människor med hög mellanmänsklig tillit som regelbundet läser morgontidningar, är motsvarande andel med högt förtroende 80 procent. Samma förtroendeintensitet hittas också bland högutbildade som regelbundet konsumerar storstadsmorgonpress samt bland människor som litar på sina medmänniskor och som tar del av storstadsmorgontidningar. Allra högst förtroende, 83 procent, hyser högutbildade med stor mellanmänsklig tillit.

Figur 9. Förtroende för medicinsk forskning efter utbildning, tidningskonsumtion och tillit, 2013 (procent)

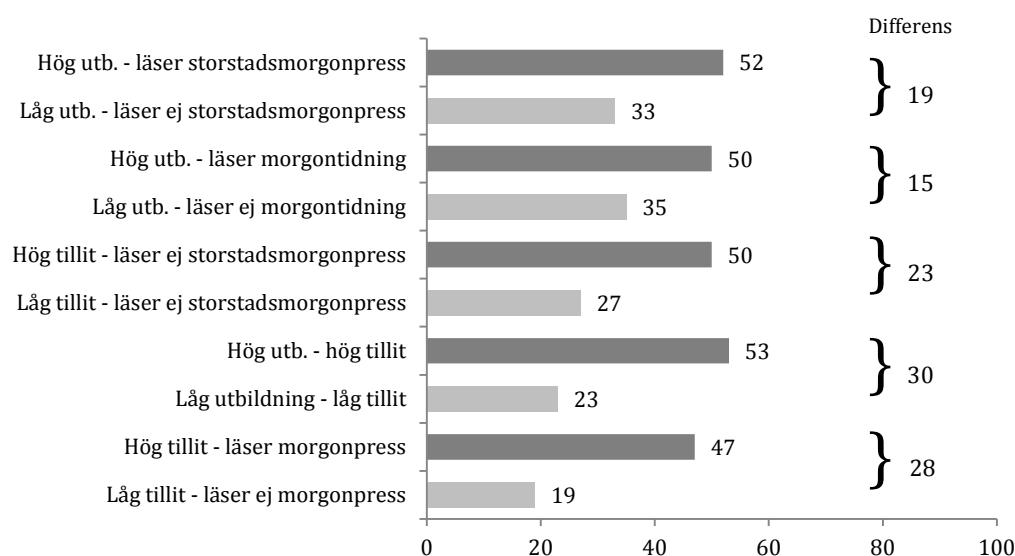
Kommentar: Frågan lyder: *Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning.* Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende. Läsning av storstads- respektive morgonpress avser minst 3 dagar/vecka. Minsta antal svarspersoner är 183.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Förhållandet ser likartat ut när det gäller förtroendet för samhällsvetenskaplig forskning. Högutbildade människor som regelbundet tar del av lokala morgontidningar alternativt storstadsmorgonpress har ett högre förtroende för samhällsvetenskap. Andelen ligger här

omkring 50 procent (figur 10). Bland lågutbildade som inte konsumerar lokala morgontidningar eller storstadsmorgonpress är motsvarande andel 33 respektive 35 procent. Människor som känner låg tillit till sina medmänniskor har generellt också ett lägre förtroende för samhällsvetenskaplig forskning. Bland dem som har låg tillit och låg utbildning uppger 23 procent att de har ett åtminstone ganska stort forskningsförtroende medan 27 procent av dem som känner låg tillit och inte heller läser någon storstadsmorgontidning säger sig ha stort förtroende för forskningen. Minst förtroende känner människor med låg tillit som inte heller konsumerar någon morgontidning. Bland dessa uppger 19 procent att de har stort förtroende för samhällsvetenskaplig forskning. Den högsta förtroendeintensiteten hittas i sin tur bland högutbildade människor med stor mellanmänsklig tillit, där 53 procent säger sig ha stort förtroende för samhällsvetenskaplig forskning.

Figur 10. Förtroende för samhällsvetenskaplig forskning efter utbildning, tidningskonsumtion och tillit, 2013 (procent)

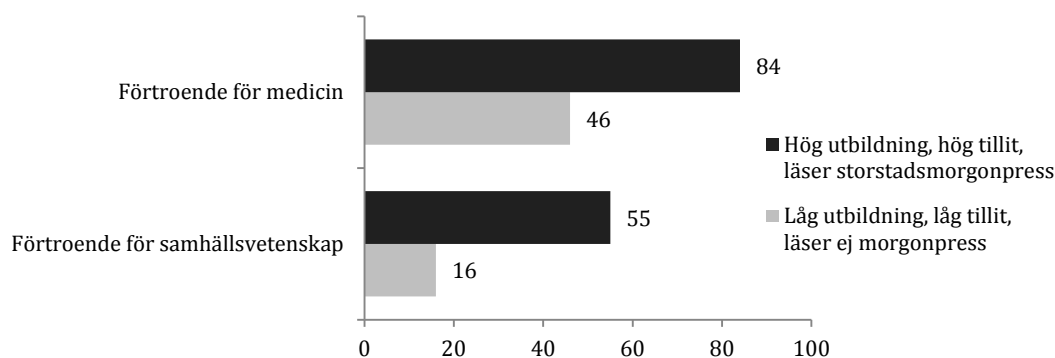
Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende. Läsning av storstads- respektive morgonpress avser minst 3 dagar/vecka. Minsta antal svarspersoner är 183.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Det faktum att graden av mellanmänskliga tilliten slår så hårt för förtroendeintensiteten är inte särskilt anmärkningsvärt, då båda faktorerna är indikatorer på hur människor känner inför andra aktörer i den närmaste och mer avlägsna omgivningen. När hänsyn tas till samtliga tre faktorer – det vill säga utbildningsnivå, tillit och tidningsläsning – visar det sig att högutbildade med hög tillit som också läser storstadsmorgontidningar alternativt morgontidningar generellt, är de som har det allra största förtroendet för medicinsk forskning: 84 procent (figur 11). Allra lägst förtroende har de som är lågutbildade, har låg tillit och inte heller läser lokala morgontidningar.

Fyrtiosex procent av denna grupp uppger sig ha stort förtroende för medicinsk forskning. För samhällsvetenskaplig forskning gäller att högutbildade med hög tillit som konsumerar storstadsmorgontidningar är den grupp som har det allra största förtroendet: 55 procent (figur 11). Allra lägst förtroende har de som är lågutbildade, har låg tillit och inte tar del av lokala morgontidningar. 16 procent av denna grupp uppger sig ha stort förtroende för medicinsk forskning.

Figur 11. Förtroende för medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning efter utbildning, tillit och tidningskonsumtion, 2013 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende. Läsning av storstads- respektive morgonpress avser minst 3 dagar/vecka. Minsta antal svarspersoner är 183.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

I figur 12 görs en närmare analys av vilken betydelse tidningsläsningen – det vill säga möjligheten till exponering för rapportering om forskningsfusk – har för förtroendet för medicinsk forskning bland lågutbildade respektive högutbildade. Det bör förtydligas att tillitsfaktorn är utesluten ur analysen. Generellt visar det sig att högutbildade har högre förtroende för medicinsk forskning jämfört med lågutbildade, oavsett mediekonsumtion. När hänsyn tas till den senare faktorn visar det sig att medianvändningen spelar roll på så sätt att de grupper som tar del av storstadsmorgonpress – oavsett om de är högutbildade eller lågutbildade – har högre förtroende jämfört med dem som inte tar del av dessa medier.

Något anmärkningsvärt verkar det dock inte förekomma någon negativ koppling mellan mediebevakningen och människors forskningsförtroende när förtroendet kontrolleras för konsumtion av storstadsmorgonpress. Trots en ökad fuskrapportering under 2003, både generellt och när det gäller medicinskt forskningsfusk, syns det inte någon minskning i förtroendet för medicinsk forskning (figur 12). Bland lågutbildade minskar förtroendet under 2005, oavsett om individerna tar del av storstadsmorgonpress eller inte. För högutbildade är tendensen däremot snarast den motsatta: förtroendet för medicinsk forskning ökar eller ligger kvar på samma nivå som tidigare, trots att fuskrapporteringen ökar. När rapporteringen om medicinsk forskning uppnår sin toppnotering 2006 mätt i antal artiklar, ökar förtroendet i samtliga grupper utom bland gruppen av högutbildade som regelbundet konsumerar storstadsmorgontidningar. Ett

liknande mönster framträder under 2008 då fuskrapporteringen ökar samtidigt som högutbildade individers förtroende för medicinsk forskning ökar. Tvärtemot den ursprungliga hypotesen om att en ökning av den negativa rapporteringen borde bidra till ett minskat forskningsförtroende, visar resultaten från år 2009 ett motsatt förhållande: samtidigt som mängden artiklar om forskningsfusk, i synnerhet om fusk inom medicinsk forskning, minskar markant syns också en tydlig minskning i förtroendet för medicinsk forskning bland samtliga jämförda grupper. 2009 års fall förefaller därmed bero på andra faktorer än själva medierapporteringen.

Figur 12. Antal artiklar samt förtroende för medicinsk forskning efter utbildning och läsning av storstadsmorgontidningar (procent och antal)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende för medicinsk forskning. Läsare avser de som läser minst 3 dagar/vecka medan icke-läsare avser de som aldrig läser. Minsta antal svarspersoner är 218. För nyhetsrapporteringen om forskningsfusk visar figuren antal artiklar per år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013.

I kapitlets inledning nämndes hur det generella förtroendet för forskare som yrkesgrupp har förändrats under åren 2002–2013. Frågan är förstas om förtroendet för forskare, som är den yrkesgrupp som i praktiken ligger bakom forskningsfusk, förefaller påverkas av nyhetsmedias rapportering om forskningsfusk. Liksom i den föregående figuren görs här en analys av vilken betydelse tidningsläsningen (exponeringen) har för förtroendet för forskare bland lågutbildade respektive högutbildade. Resultatet visar att högutbildade uttrycker ett större förtroende för forskare relativt lågutbildade, oavsett hur deras mediekonsumtion ser ut (figur 13). När förtroendeuppfattningen kontrolleras för mediekonsumtion följer mönstret samma tendens som tidigare: bland de grupper som tar del av storstadsmorgonpress, oavsett utbildningsnivå, är förtroendet för forskare högre jämfört med dem som inte tar del av dessa nyhetsmedier.

Figur 13. Antal artiklar om forskningsfusk samt förtroende för forskare, efter utbildning och läsning av storstadsmorgontidningar (procent och antal)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende för forskare. Läsare avser de som läser minst 3 dagar/vecka medan icke-läsare avser de som aldrig läser. Observera att frågan inte ställdes 2009. Minsta antal svarspersoner är 201. För nyhetsrapporteringen om forskningsfusk visar figuren antal artiklar per år.

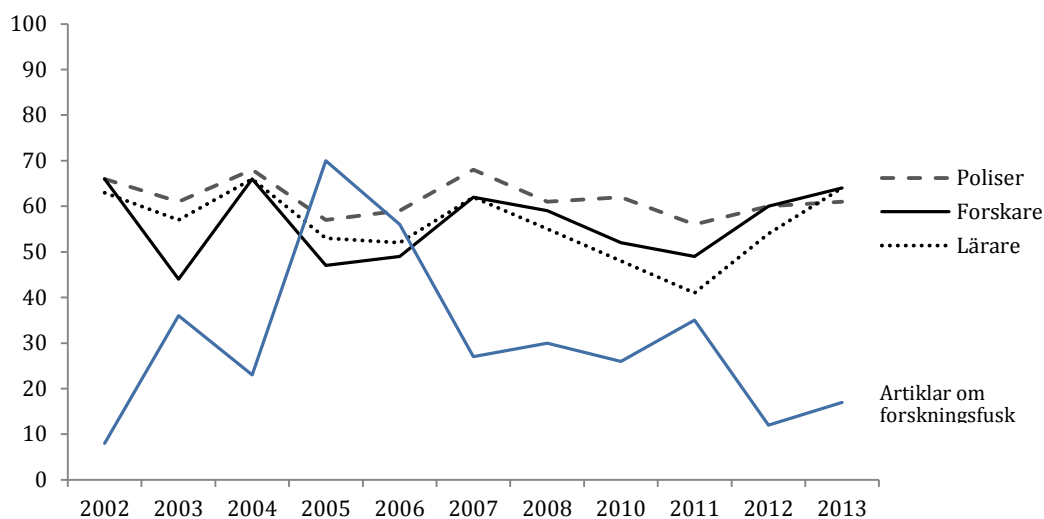
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013.

När det gäller kopplingen mellan medias rapportering av forskningsfusk och de fyra gruppernas förtroende för forskare är resultaten något tvetydiga. Å ena sidan förefaller det finnas en koppling mellan medierapporteringen under 2003 respektive 2005 och nedgången i samtliga gruppers förtroende för forskare under dessa båda år (figur 13). Nedgången är som allra störst i gruppen av lågutbildade som aldrig tar del av storstadsmorgonpress. Å andra sidan sjunker förtroendet för forskare bland lågutbildade, oavsett mediekonsumtion, under 2008 och 2010 trots att rapporteringsfrekvensen ligger kvar på en lägre nivå dessa båda år. Nedgången förefaller således bero på andra faktorer än nyhetsmediers fuskrapportering.

Förtroendet för forskare sjunker återigen kraftigt bland lågutbildade under 2011, vilket är det år då det dels sker en ökning i rapporteringen om forskningsfusk och dels finns en kontextproblematik som följd av frågans placering i SOM-enkäten. Bland högutbildade sker däremot ingen signifikant förändring i förtroendet under 2011 – oavsett tidningskonsumtionen – trots att medierapporteringen om forskningsfusk ökar. Överlag kan konstateras att högutbildade människors förtroende för forskare har legat på en mycket stabil nivå under hela perioden 2005–2013. Jämförelsen mellan medierapporteringens omfattning och förtroendet för forskare som yrkesgrupp ger därmed inget entydigt svar på frågan om i vilken utsträckning medieeffekter kan förklara människors skiftande forskningsförtroende.

Om hänsyn dessutom tas till hur förtroendet har utvecklats för andra yrkesgrupper som ligger på ungefär samma nivåer som forskare – nämligen polisen och lärare (se tabell 30) – så visar det sig att förtroendekurvorna för samtliga tre grupper följer ungefär samma mönster i både uppgångar och dalar, vilket ytterligare talar för att det inte är fuskrapporteringen i sig som påverkar forskningsförtroendet (figur 14). Dessutom kan nämnas att själva fuskrapporteringen utgör en ytterst liten andel av nyhetsmedias samlade forskningsrapportering. Bland de nyhetsmedier som har ingått i studien står forskningsfusk för omkring 3 procent av den totala mängden inslag om forskning. Den sparsamma rapporteringen kan möjligen innebära att människor generellt inte uppfattar forskningsfusk som ett stort problem i sammanhanget.

Figur 14. Antal artiklar om forskningsfusk samt förtroende för forskare, lärare och poliser (procent och antal)

Kommentar: Frågan lyder: Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete? med svarsalternativen mycket eller ganska stort förtroende, varken eller, ganska eller mycket litet förtroende samt ingen uppfattning. Figuren redogör för andelen som uppger sig ha mycket eller ganska stort förtroende bland samtliga svarande. Minsta antal svarpersoner är 1 520. Observera att frågan inte ställdes 2009. För nyhetsrapporteringen om forskningsfusk visar figuren antal artiklar per år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2013.

Det tvetydiga resultatet kan kanske tyckas något paradoxalt givet den inledande utgångspunkten om att mediernas rapportering om forskningsfusk borde ha en negativ inverkan på människors förtroendebedömningar. Förklaringen till varför det förhåller sig som det gör, ligger sannolikt i närhetsfaktorn.

Som nämnts tidigare är det rimligt att tänka sig att rapporteringen om både forskningsfusk och forskning i allmänhet är mer frekvent förekommande i storstadsmorgonpress jämfört med i lokal morgonpress, inte minst då storstadstidningarna ges ut på orter där det finns flera lärosäten. Närhetsfaktorn innebär i det här sammanhanget bland annat att de som regelbundet tar del av någon av storstadsmorgontidningarna också får en högre exponering för forskningsrapportering.

Denna exponering förefaller, trots att den ibland är av det mer negativa slaget, eventuellt kunna ha en förstärkande effekt på förtroende för forskning (jmf Vetenskap & Allmänhet, 2013:24-25).

Det huvudsakliga resultatet i den här studien innebär dock att stödet försvagas för antagandet att det framför allt är mediernas rapportering om forskningsfusk som har bidragit till att minska allmänhetens förtroende för forskning och forskare. Möjligen kan exponering för rapportering om forskningsfusk i viss mån bidra till att vidmakthålla det generella förtroendet för forskning inom vissa samhällsgrupper, exempelvis genom att människor ser att det finns effektiva kontrollsystem som upptäcker de forskare som på olika sätt fuskar. Om människor som tar del av medierapporteringen om forskningsfusk upplever att kontrollsystemet fungerar väl, kan det också innebära en stärkt känslan av att det i övrigt går att lita på forskning.

Det bör betonas att andelen högutbildade generellt är högre i storstäderna, vilket ytterligare bidrar till närhetsfaktors betydelse för förtroendesiffrorna. Givet att personer med universitetsutbildning har större erfarenhet från högre utbildning, och förmodligen också har stött på forskare i sin utbildning, påverkas rimligen deras förtroende för forskning åt det mer positiva hållet. Närhetsfaktorns betydelse är särskilt tydlig när det gäller vilken typ av universitetsutbildning individen har. Samhällsvetare hyser exempelvis ett högre förtroende för samhällsvetenskaplig forskning jämfört med personer med annan ämnesbakgrund, medan personer med någon form av medicinsk utbildning uppvisar det största förtroende för medicinsk forskning. Närhetsfaktorerna förefaller därmed vara mer avgörande än mediernas fuskrapportering när det gäller vilket förtroende människor känner för forskning generellt och för hur förtroendet har utvecklats över tid.

ÖKAD SYNLIGHET BOTEMEDEL MOT MINSKAT FORSKNINGSFÖRTROENDE?

Människors förtroende för forskning är en viktig grundpelare för forskningens ställning i samhället. Intensiteten i den svenska befolkningens forskningsförtroende har dock gradvis minskat under 2000-talet, men de bakomliggande orsakerna till det fallande förtroendet har varit relativt oklara. En av de frågor som har aktualiserats i samband med allmänhetens förändrade forskningsförtroende är vilken betydelse medierna och dess rapportering har för människors förtroendeuppfattningar.

Mindre studier har visat att människor ofta rankar nyhetsmedia som den allra viktigaste informationskällan för att få kännedom om forskning och forskningsrön (Vetenskap & Allmänhet, 2011a; jmf Vetenskap & Allmänhet, 2013). Genom att ta avstamp i dagsordningsteorin har den här studien därför undersökt i vilken utsträckning mediers rapportering om forskning och forskningsfusk har effekt på människors förtroende för forskning. Eftersom studier av mediernas dagordningsfunktion under lång tid har visat att medierapporteringens påverkanskraft är särskilt stor i sådana frågor som människor saknar direkt och personlig erfarenhet om – som till exempel forskning – har det inom ramen för det genomförda projektet funnits en förväntan om att allmänhetens minskade förtroende för forskning är en direkt konsekvens av en ökad nyhetsrapportering om forskningsfusk (jmf Holmberg & Weibull, 2013; Vetenskap & Allmänhet, 2011b:10).

I syfte att kontrollera om så är fallet har två olika innehållsstudier genomförts, där den första studien har fokuserat på nationella nyhetsmediers rapportering om forskningsfusk under åren 2002–2013 medan den andra har bestått i en analys av nationella dagstidningars generella rapportering om forskning under september månad 2002–2013. Resultaten av de båda innehållsanalyser har därefter jämförts med svenska folkets konsumtion av de medier som ingått i studien, för att på så sätt se om exponering för journalistiskt material om forskning och forskningsfusk tycks ha någon påverkan på förtroendenivån.

Innehållsanalysen har tydliggjort att det vetenskapsområdet som har dominerat det senaste decenniets medierapportering, oavsett om det handlar om forskningsfusk eller forskning mer generellt, är medicin. Medicinsk forskning har också varit det område som människor vanligen uppger sig känna allra störst förtroende för. Det näst vanligaste vetenskapsområdet i nyhetsmedia är samhällsvetenskaplig forskning, men trots en relativt hög rapporteringsfrekvens är det en förhållandevis låg andel av befolkningen som säger sig känna stort förtroendet för det samhällsvetenskapliga området.

Mängden artiklar om forskningsfusk har varierat stort under åren 2002–2013. De år som särskilt utmärker sig genom en hög rapporteringsfrekvens är 2003, 2005–2006 samt 2011. De två sista undersökningsåren, 2012–2013, har forskningsfusk däremot förekommit betydligt mer sparsamt i rapporteringen, vilket pekar mot att nyhetsmediers generella fokus på forskningsfusk inte har ökat över tid. Antalet anmälda fall av forskningsfusk till expertgruppen för oredlighet i forskning vid Centrala etikprövningsnämnden (ECPR) har legat på ungefär samma nivå under de senaste åren, så förklaringen till den minskade rapporteringen förefaller inte ligga i att forskningsfusket som sådant har minskat. Möjligen kan minskningen bero på att antalet vetenskapsjournalister förmodas ha minskat (Lundgren, 2013), men å andra sidan förefaller inte den generella medierapporteringen om forskning ha minskat i samma utsträckning, åtminstone inte när det gäller den nyhetsrapportering som har skett i september månad 2002–2013.

När det gäller människors förtroende för forskning har studien visat att närheten till forskarvärlden är av central betydelse. Det gäller dels i termer av att ha egen erfarenhet av

universitetsvärlden, med andra ord att vara högt utbildad, dels i termer av att ta del av mediernas rapportering om forskning. I det senare fallet har analysen visat att rapporteringens inriktning i de flesta fall inte förefaller spela särskilt stor roll för förtroendet – det viktiga är att alls exponeras för information och nyheter om forskning. Svaret på frågan om en negativ rapportering om forskning bidrar till att minska människors förtroende för forskning, lutar således mot ett nej. Däremot tycks forskningens synlighet i nyhetsmedia i sig spela roll för att understödja ett fortsatt högt forskningsförtroende.

Mot bakgrund av att få svenskar har personlig insyn i den forskningsverksamhet som bedrivs på universitet och högskolor innebär det att forskningens synlighet utanför de akademiska väggarna är av särskild vikt för att stärka allmänhetens förtroende för forskning (jmf Petersson & Carlberg 1990:34). Genom att öka närvaron i det allmänna nyhetsflödet och i andra offentliga sammanhang kan osäkerheten kring vad forskare egentligen gör och vad de bidrar med till samhället minskas (jmf Russel, 2010). Det skulle innebära att fler människor får möjlighet att känna att de har tillräcklig inblick i frågan för att kunna göra en övergripande värdering av forskningen, en fråga som inte minst är angelägen för vetenskapsområden som samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och humaniora, där förtroendet generellt ligger lägre än för medicinsk, teknisk och naturvetenskaplig forskning, samtidigt som andelen utan förtroendeuppfattningar om sam-hum-området är väsentligt mycket högre. I förlängningen innebär ökad synlighet också en potentiell möjlighet att vinna tillbaka ytterligare delar av det förlorade forskningsförtroendet.

Givet de resultat som har framkommit i undersökningen är det tydligt att det finns ytterligare behov av mer ingående studier av vad förtroende för forskning i grunden handlar om. Exempel på frågor som är angelägna att belysa närmare är vilka värden och vilken mening människor lägger i begreppet förtroende och hur de resonerar kring sitt eget förtroende för forskning. Vad är det exempelvis som gör att människor känner ett större förtroende för vissa forskningsområden än för andra? Tidigare forskning har visat att den upplevda nyttan av vetenskapsområdet spelar roll för graden av förtroende (jmf Einsiedel, 1994; Holmberg & Weibull, 2005; Vetenskap & Allmänhet, 2011a), men frågan är vad människor i realiteten räknar som nyttigt och vad som betraktas som mindre nyttigt.

Tidigare studier har även visat att människor tenderar att ange medier som den viktigaste informationskällan för att få veta vad som händer inom forskning (jmf Vetenskap & Allmänhet, 2011a, 2013). Därför är det viktigt att få djupare information om vad det mer specifikt är som människor väljer att ta del av. Det handlar dels om vilka mediekanaler som människor framför allt får nyheter om forskning från, dels om huruvida människor mer eller mindre aktivt väljer respektive väljer bort nyheter om vissa vetenskapsområden. Ytterligare en fråga av relevans är om det i huvudsak är den allmänna nyhetsrapporteringen som ligger till grund för kunskapsinhämtningen eller om människor också följer med i forskningsdiskussioner via ledar- och debattmaterial.

Oavsett svaret på dessa frågor, är det centralt för alla forskare och forskningsinstitut att satsa resurser på att redovisa vad forskningen visar, hur forskningsarbetet går till och på vilket sätt forskningen kan användas i vardagen. På så sätt är det möjligt att skapa goda förutsättningar för att behålla forskningens starka ställning i samhället och minska allmänhetens osäkerhet kring frågor som rör svensk forskning.

REFERENSER

- Albaek, E, Munk Christensen, P, Togeby, L. (2002). *Eksperter i medierna. Dagspressens brug af forskere 1961-2001*. Magtutredningen.
- Albaek, E, Munk Christensen, P, Togeby, L. (2003). "Experts in the mass media: researchers as sources in Danish daily newspapers, 1961-2001". *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 80(4): 937-948.
- Allern, Sigurd (2001). *Nybetsverdier – om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Andersson, Ulrika (2014). "Forskningsfusk och allmänhetens förtroende för forskning", i Annika Bergström & Henrik Oscarsson (red) *Mittfåra & marginal*. Göteborg: SOM-institutet.
- Andersson, Ulrika (2013). *Från fullformat till tabloid*. Sundsvall: Demicom.
- Andersson Odén, Tomas (2003). *Teknisk rapport för Publicistiska bokslut. Medarbetare, innehåll, läsare*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Asp, Kent (1986). *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademitlitteratur.
- Asp, Kent (2004). *Jordskredssegern: medierna och folkomröstningen om euron*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bauer, M. W. (1995). *Science and Technology in the British Press: 1946 to 1986*. London: Science Museum, PUS Research Unit.
- Bauer, M. W. & Gregory, J. (2007). "From journalism to corporate communication in post-war Britain", I M. W. Bauer & M. Bucchi (red) *Journalism, Science and Society – Science Communication between News and Public Relations*. Oxford: Routledge.
- Bennett, W. Lance & Entman, Robert M. (2001). *Mediated Politics. Communication in the Future of Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Bennett, W. Lance & Iyengar, Shanto (2008). "A New Era of Minimal Effects? The Changing Foundations of Political Communication". *Journal of Communication*, 58(4): 707-731.
- Berger, Arthur Asa (1995). *Essentials of Mass Communication Theory*. London: SAGE Publications.
- Boykoff, Maxwell T. & Boykoff, Jules, M. (2007). "Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage". *Geoforum*, 38(6): 1190–1204.
- Callaghan, Karen & Schnell, Frauke (2005). *Framing American Politics*. Pittsburgh: Pittsburgh University Press.
- Castensson, Anja (2013). "Hur ska forskningsfusk hanteras?". *Curie*, 2013-12-03.
- Chaffee, Steven H. & Metzger, Miriam J. (2001). "The End of Mass Communication?" *Mass Communication and Society* 4 (4): 365–379.
- Chermak, Steven, McGarrell, Edmund & Jeff Gruenewald, Jeff (2005). "Media coverage of police misconduct and attitudes toward police". *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 29:2: 261-281.
- Clark, Christopher E. (2011). "A case of conflicting norms? Mobilizing and accountability information in newspaper coverage of the autism–vaccine controversy". *Public Understanding of Science*, 20(5): 609-626.
- Clark, P & Kline F.G. (1974). "Media Effects Reconsidered: Some New Strategies for Communication Research". *Communication Research*, 1.
- Desilva, Malini, Muskavitch, Marx A. T. & Roche, John P. (2004). "Print Media Coverage of Antibiotic Resistance." *Science Communication*, 26: 31-43.

- Diefenbach, D. L. & West, M. D. (2007). "Television and attitudes toward mental health issues: Cultivation analysis and the third-person effect." *Journal of community psychology*, 35(2): 181.
- Djerf-Pierre, Monika (2013). "Green metacycles of attention: Reassessing the attention cycles of environmental news reporting 1961-2010". *Public Understanding of Science*, 22: 495-512.
- Djerf-Pierre, Monika & Weibull, Lennart (2001). *Spegla, granska, tolka. Aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Prisma.
- Einsiedel, Edna F. (1994). "Mental maps of science: Knowledge and attitudes among Canadian adults." *International Journal of Public Opinion Research*, 6(1): 35-44.
- Ekström, Bo-Lennart (2012). *Kontroversen om DAMP: En kontroversstudie av vetenskapligt gränsarbete och översättning mellan olika kunskapsparadigm*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- European Commission (2010). *The Europeans and Biotechnology in 2010. Winds of change?* Brussels: European Commission.
- Evensen, Darrick T. & Clark, Christopher E. (2012). "Efficacy Information in Media Coverage of Infectious Disease Risks An Ill Predicament?" *Science Communication*, 34(3): 392-418.
- Finer, David (2005). *Fokus Forskning – Vetenskapsjournalistikens olika roller*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier.
- Forsman, Birgitta (2007). *Begrepp om forskningsfusk*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Fox, Mary F. & Firebaugh, Glenn (1992). "Confidence in science: The gender gap." *Social Science Quarterly*, 73(1): 101-113.
- Freeland Judson, Horace (2004). *The Great Betrayal – Fraud in Science*. Orlando, FL: Harcourt Inc.
- Ghersetti, Marina (2007). "Vad bestämmer nyhetsvärdet?", i Kent Asp (red) *Den svenska journalistkåren*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Gitlin, T. (1978). "Media sociology: The dominant paradigm". *Theory and Society*, 6: 205–253.
- Harcup, T. & O'Neill, D. (2001). "What is news? Galtung and Ruge revisited." *Journalism Studies*, 2(2): 261-280.
- Hargreaves Ian & Ferguson, G. (2000). *Who's Misunderstanding Whom?* London: Economic and Social Research Council.
- Hargreaves, Ian, Lewis, Justin & Spears, Tammy (2003). *Towards a better map: Science, the public and the media*. Swindon: Economic and Social Research Council.
- Holbert, R. Lance, Kelly, Garrett R. & Gleason, Laurel S. (2010). "A New Era of Minimal Effects? A Response to Bennett and Iyengar." *Journal of Communication* 60 (1): 15–34.
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2013). "Fallet för forskningsförtroendet fortsätter", i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2003). "Mer forskning", i Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg: SOM-institutet.
- Hovland, C., Janis, I., & Kelly, H. (1953). *Communication and persuasion: Psychological studies of opinion change*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Hovland, C., Lumsdane A. A. & Sheffield, F. D. (1949). *Communication and Persuasion. Psychological Studies of Opinion Change*. New Haven: Yale University Press.
- Hvitfelt, Håkan (1985). *På första sidan – en studie i nyhetsvärdering*. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Ideland, Malin (2002). *Det gäller livet – mediernas roll i stamcellsdebatten*. Stockholm: Institutet för Mediestudier.
- International Research Associates (INRA) (2000): *Eurobarometer 52.1: The Europeans and Biotechnology*. Brussels: INRA.

- Iyengar, Shanto (1994). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Iyengar, Shanto, Peters, Mark D. & Kinder, Donald R. (1992). "Experimental Demonstrations of the "Not-So-Minimal" Consequences of Television News Programs". *The American Political Science Review*, 76(4): 848-858.
- Iyengar, Shanto & Kinder, Donald R. (2010). *News that Matters. Television and American Opinion*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jaspal, Rusi & Nerlich, Brigitte (2014). "When climate science became climate politics: British media representations of climate change in 1988". *Public Understanding of Science*, 23: 122-141.
- Katz, Elihu (1957). "The Two-Step Flow of Communication: An Up-To-Date Report on a Hypothesis". *The Public Opinion Quarterly*, 21(1): 61-78.
- Katz, Elihu & Lazarsfeld, Paul Felix (1955). *Personal Influence*. Glencoe, IL: The Free Press.
- Kirsebom, Lisa (2010) "Rektor har sista ordet". *Forsknings & Medicin*, 2010(3).
- Klapper, Joseph (1960). *The Effects of Mass Communication*. Glencoe, IL: The Free Press.
- Kraus, S. & Davis, D. (1976). *The Effects of Mass Communication on Political Behaviour*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Lang, K & Lang, G.E. (1959). "The Mass Media and Voting", i E. Burdick & A.J. Brodbeck (red), *American Voting Behavior*. Glencoe: Free Press.
- Lasley, J.R. (1994). "The impact of the Rodney King incident on citizen attitudes toward police". *Policing and Society*, 3: 245-255.
- Lazarsfeld, Paul Felix, Berelson, Bernard & Gaudet, Hazel F. (1968). *The people's choice. How the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.
- Lippman, Walter (1922/1997). *Public Opinion*. New York: The Free Press.
- Listerman, Thomas (2010). "Framing of science issues in opinion-leading news: international comparison of biotechnology issue coverage". *Public Understanding of Science*, 2010 19: 5-15.
- Lundgren, Klas-Herman (2013). "Forskare måste kommunicera". *Uppsala Nya Tidning*, 2013-07-18.
- Läkemedelsverket (2011). *A registry based comparative cohort study in four Swedish counties of the risk for narcolepsy after vaccination with Pandemrix - A first and preliminary report, by the Medical Products Agency*. Stockholm: Läkemedelsverket.
- Mazur, Allan (1981). "Media Coverage and Public Opinion on Scientific Controversies". *Journal of Communication*, spring 1981: 106-115.
- McCombs, Maxwell (2006). *Makten över dagordningen. Om medierna, politiken och opinionsbildningen*. Stockholm: SNS förlag.
- McCombs, Maxwell E. & Shaw, Donald L. (1972). "The Agenda-setting Function of Mass Media", i Oliver Boyd-Barret & Chris Newbold (red) *Approaches to Media: A Reader*. London: Arnold.
- Moy, P., Pfau, M. & Kahlor, L. (1999). "Media use and public confidence in democratic institutions". *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 43: 137-158.
- Nelkin, D. (1995). *Selling science: How the press covers science and technology*. New York: Freeman.
- Nimmo, Dan & Combs, James E. (1990). *Mediated Political Realities*. New York: Longman.
- Oberschall, Anthony (2007). The Historical Root of Public Opinion Research, i Michael W. Traugott & Wolfgang Donsbach (red) *The SAGE Handbook of Public Opinion Research*. London: Sage.
- Olausson, Ulrika (2009). "Global Warming – global responsibility? Media frames of collective action and scientific certainty". *Public Understanding of Science*, 18(4): 421-436.
- Parker, Nick (2002). *Biotech Bias on the Editorial and Opinion Pages of Major United States Newspapers and News Magazines*. Food First.

- Peters, Hans Peter (2008). "Scientists as public experts", i Massimiano Bucchi & Brian Trench (red) *Handbook of Public Communication of Science and Technology*. Routledge.
- Petersen, Alan (2001). "Biofantasies: genetics and medicine in the print news media". *Social Science & Medicine*, 51(8): 1255—1268.
- Petersson, Olof & Carlgren, Ingrid (1990). *Makten över tanken. En bok om det svenska massmediesambället*. Helsingborg: Carlssons bokförlag.
- Preiss, Raymond W., Gayle, Barbara Mae, Burrell, Nancy, Allen, Mike & Bryant, Jennings (red) (2007). *Mass Media Effects Research. Advances Through Meta-Analysis*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Prop. 2012/13:30 (2012). *Forskning och innovation*. Stockholm.
- Roskos-Ewoldsen, David R., Klinger, Mark R., & Roskos-Ewoldsen, Beverly (2007). "Media Priming: A Meta-Analysis", i Preiss, Raymond W., Gayle, Barbara Mae, Burrell, Nancy, Allen, Mike & Bryant, Jennings (red) (2007). *Mass Media Effects Research. Advances Through Meta-Analysis*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Russel, N. (2010). *Communicating Science - Professional, Popular, Literary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schäfer, Mike S. (2009). "From Public Understanding to Public Engagement: An Empirical Assessment of Changes in Science Coverage". *Science Communication*, 30: 475-505.
- Sears, D. O. & Freedman, J. L. (1967). "Selective exposure to information: A critical review". *Public Opinion Quarterly*, 31: 194–213.
- Shanahan, James & Morgan, Michael (1999). *Television and Its Viewers. Cultivation Theory and Research*. New York: Cambridge University Press.
- Shehata, Adam & Strömbäck, Jesper (2013). "Not (Yet) a New Era of Minimal Effects: A Study of Agenda Setting at the Aggregated and Individual Levels". *The International Journal of Press/Politics*, 18:234-255.
- de Sola Pool, I. (1959). "TV: A New Dimension in Politics", i E. Burdick & A.J. Brodbeck (red), *American Voting Behavior*. Glencoe: Free Press.
- Takeshita, Toshio (2005). "Current Critical Problems in Agenda-Setting Research." *International Journal of Public Opinion Research* 18 (3): 275–96.
- Ten Eyck, Toby A. (2005). "The media and public opinion on genetics and biotechnology: mirrors, windows or walls?" *Public Understanding of Science*, 14: 305-312.
- Teräsväinen, Tuula (2014). "Technophobia towards emerging technologies? A comparative analysis of the media coverage of nanotechnology in Austria, Switzerland and Germany". *Journalism*, 15: 463-481.
- Thornton, J. A. & Wahl, O. F. (1996). "Impact of a Newspaper Article on Attitudes Toward Mental Illness". *Journal of community psychology*, 24:17-25.
- Thyberg, Johan (2009). *Forskningsfusk eller Rättsövergrepp?* Stockholm.
- Vernersdotter, Frida (2014). "Den nationella SOM-undersökningen 2013", i Annika Bergström & Henrik Oscarsson (red) *Mittfärd & Marginal*. Göteborg: SOM-institutet.
- Vetenskap & Allmänhet (2005). *Vetenskap i press – en innehållsanalys*. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
- Vetenskap & Allmänhet (2011a). *Slitsamt förvärvat och snabbt fördärvat?* Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
- Vetenskap & Allmänhet (2011b). *Varför sjunker förtroendet för forskningen?* Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
- Vetenskap & Allmänhet (2013). *VA-barometern 2013/14*. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningsred*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

- Wadbring, Ingela (2012). *Journalistikens kommersialisering – mera myt än sanning?* Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediestudier, sim(o).
- Wanta, Wayne & Ghanem, Salma I. (2007). "Effects of Agenda Setting", i Preiss, Raymond W., Gayle, Barbara Mae, Burrell, Nancy, Allen, Mike & Bryant, Jennings (red), *Mass Media Effects Research. Advances Through Meta-Analysis*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wynne, B. (2006). "Public Engagement as a Means of Restoring Public Trust in Science – Hitting the Notes, but Missing the Music?" *Public Health Genomics/Community Genet*, 9: 211–220.

BILAGA 1. DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN

SOM-institutet vid Göteborgs universitet har under varje höst sedan 1986 genomfört en nationell frågeundersökning i syfte att kartlägga den svenska allmänhetens vanor och attityder inom de tre områdena Samhälle, Opinion och Medier. Datamaterialet samlas in via postala enkäter, och varje undersökning genomförs under i huvudsak samma förutsättningar för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara. SOM-institutet är en samverkan mellan två forskningsenheter vid Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) samt Statsvetenskapliga institutionen. En rad forskningsprojekt samverkar med SOM-undersökningarna, flertalet med förankring i någon av dessa institutioner, men även externa projekt och andra aktörer deltar regelbundet i undersökningarna. En av dessa är Vetenskap och Allmänhet som sedan 2002 genomför forskningsprojektet Vetenskapen i samhället i samverkan med SOM-institutet.

Resultaten från SOM-undersökningarna redovisas i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på de senaste resultaten, med fokus, där det är möjligt, på långsiktiga opinions- och medietrender. Information om den nationella SOM-undersökningen 2013 kommer att publiceras i Vernersdotter, Frida ”Den nationella SOM-undersökningen 2013”, som ges ut i juni 2014 i SOM-institutet årsrapport *Mittfära & Marginal* (Bergström & Oscarsson, 2014).

Docent Annika Bergström och fil.dr. Jonas Ohlsson har varit undersökningsledare för 2013 års SOM-undersökning och har det övergripande ansvaret för undersökningarnas utformning och genomförande. Fil. kand. Frida Vernersdotter har varit biträdande undersökningsledare för 2013 års nationella SOM-undersökning med ansvar för datainsamling och databearbetning.

Undersökningens uppläggning, svarsfrekvens och bortfall

Den nationella SOM-undersökningen har sedan starten 1986 genomförts i form av en postenkät riktad till ett systematiskt sannolikhetsurval av Sveriges befolkning. Från och med 2009 års undersökning är åldersintervallet 16–85 år.⁴ Utländska medborgare har ingått i urvalet sedan 1992. Omfattningen av undersökningen har ökat efterhand både vad gäller antalet frågor och antalet svarspersoner. Från och med 2013 utgörs den nationella SOM-undersökningen av fem parallella riksrepresentativa delundersökningar, vilka baseras på ett urval om vardera 3 400 personer, dvs. totalt 17 000 personer. Datainsamlingen för de fem formulärens genomförs under identiska förutsättningar. I formulär 1 är frågornas tonvikt på politik och samhälle; formulär 2 har tonvikt på frågor om medier och kultur; formulär 3 på livsstil och hälsa; formulär 4 på ekonomi och välfärd; formulär 5 har en struktur och ett innehåll som riktar sig mot ungdomar.

Ungefär en fjärdedel av frågorna är gemensamma för samtliga fem formulär. Frågan om förtroendet för forskare och forskning ingick i formulär 3.

Fältarbetet för undersökningen följer i huvudsak samma upplägg år från år. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomförs under hösten. Enkäten skickas ut i slutet av september månad. Under resterande del av fältperioden genomförs successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon. Fältarbetet avslutas senast under januari/februari månad. Redan vid novembers

⁴ I de nationella SOM-undersökningarna 2000-2008 var åldersintervallet 15–85 år; 1992–1999 15–80 år; 1986–1991 15–75 år.

utgång har i allmänhet drygt 90 procent av dem som slutligen kommer att medverka skickat tillbaka sin enkät.

SOM-undersökningarna har sedan starten 1986 haft en relativt hög svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter har svarsfrekvensen vanligen legat på mellan 60 och 70 procent, men det har under senare år blivit svårare att nå dessa nivåer. År 2013 var svarsfrekvensen 53 procent (tabell i).

Tabell i. De nationella SOM-undersökningarnas upplägg och svarsfrekvens, 1986–2013

År	Urvalsmetod	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar	Svarsfrekvens ¹
1986	Systematiskt sannolikhetsurval	1	2500	Både sv. & utl.	15–75 år	68
1987	”	”	”	Endast sv.	”	70
1988	”	”	”	”	”	69
1989	”	”	”	Både sv. & utl.	”	66
1990	”	”	”	Endast sv.	”	66
1991	”	”	”	”	”	67
1992	”	”	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år	71
1993	”	”	”	”	”	70
1994	”	”	”	”	”	67
1995	”	”	”	”	”	65
1996	”	”	2 841	”	”	69
1997	”	”	2 800	”	”	69
1998	”	2	5 600	”	16–80 år	68
1999	”	”	”	”	15–80 år	67
2000	”	”	6 000	”	15–85 år	63
2001	”	”	”	”	”	67
2002	”	”	”	”	”	65
2003	”	”	”	”	”	66
2004	”	”	”	”	”	65
2005	”	”	”	”	”	63
2006	”	”	”	”	”	60
2007	”	”	”	”	”	63
2008	”	”	”	”	”	58
2009	”	3	9 000	”	”	59
2010	”	”	”	”	”	60
2011	”	”	”	”	”	57
2012	”	4	12 000	”	16–85 år	57
2013	”	5	17 000	”	”	53

Kommentar: ¹I procent av nettourvalet.

Tabell ii. Svarande och bortfall i den nationella SOM-undersökningen 2013

	Formulär 1	Formulär 2	Formulär 3	Formulär 4	Formulär 5	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 400	3 400	3 400	3 400	3 400	17 000
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	221	223	241	216	226	1 127
Nettourval	3 179	3 177	3 159	3 184	3 174	15 873
Ej anträffade/svarsvägrare	1 535	1 471	1 531	1 559	1 371	7 467
Antal svarande	1 644	1 706	1 628	1 625	1 803	8 406
Svarsfrekvens: brutto	48 %	50 %	48 %	48 %	53 %	49 %
Svarsfrekvens: netto	52 %	54 %	52 %	51 %	57 %	53 %

Kommentar: Med naturligt bortfall avses adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionell vård; bortrest under fältperioden, studier/militärtjänstgöring på annan ort; ej svensktalande, ej kommunicerbar; bosatt/studerar/arbetar utomlands; förståndshandikappad; avliden.

Jämförelser som gjorts mellan svarspersonernas och befolkningens demografiska sammansättning visar att SOM-undersökningens respondenter sammantaget speglar Sveriges befolkning väl. Den största skevheten som kan observeras gäller ålderssammansättningen, med en viss underrepresentation av yngre i undersökningen.

BILAGA 2. KODSCHEMA, FORSKNINGSFUSK 2002–2013

V1	Artikel-ID	Artikeln rubrik
V2	Medietitel	1. Aftonbladet 2. Dagens Nyheter 3. Svenska Dagbladet 4. Göteborgs-Posten 5. Sydsvenskan 6. Expressen 7. GT 8. Kvällspressen 9. Metro 10. SVT-Rapport 19.30
V3	År	Numeriskt: 2002–2013
V4	Datum	Numeriskt: 1–31
V5	Månad	1. Januari 2. Februari 3. Mars 4. April 5. Maj 6. Juni 7. Juli 8. Augusti 9. September 10. Oktober 11. November 12. December
V6	Artikelstorlek (gäller dagspress)	1. Notis (<80 cm ²) 2. Liten artikel (81–240 cm ²) 3. Mellanstor artikel (241–490 cm ²) 4. Stor artikel (>490 cm ²)
V7	Typ av artikel	1. Nyhetsartikel 2. Debattartikel
V8	Geografisk nivå	1. Nationellt 2. Internationellt
V9	Vetenskapsområde	1. Medicin 2. Teknik 3. Naturvetenskap 4. Samhällsvetenskap 5. Utbildningsvetenskap 6. Humaniora

		7. Generellt/forskningsfusk i allmänhet
V10	Typ av organisation	<ol style="list-style-type: none"> 1. Universitet/högskola 2. Forskningsinstitut 3. Forskningsråd/-nämnd 4. Företag 5. Annat
V11	Lärosäte/forskningsinstitut/Företag	Namn på organisation
V12	Typ av nyhet	<ol style="list-style-type: none"> 1. Neutral nyhetsrapportering 2. Problematisering/kritisk granskning 3. Positiv rapportering
V13	Typ av forskningsfusk	<ol style="list-style-type: none"> 1. Plagiat 2. Fabricerade resultat 3. Vetenskaplig ohederlighet/bristande vetenskaplighet 4. Förfalskning/förvanskning av forskningsresultat 5. Bedrägeri 6. Tjänstefel 7. Patentstöld 8. Ospecificerat/forskningsfusk i allmänhet 9. Övrigt/annan typ av forskningsfusk
V14	Personfokus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Enskild forskare 2. Forskargrupp 3. Representant för lärosäte 4. Representant för vetenskapsråd 5. Politiker/representant för myndighet 6. Annan (t ex privatperson) 9. Inget personfokus i artikeln
V15A	Aktör 1 – Anklagad	<ol style="list-style-type: none"> 1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat

		19. Annan 99. Tillämpligt
V15B	Namn på aktör 1	För- och efternamn/Namn på organisation
V15C	Aktör 1 intervjuas	1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V16A	Aktör 2 – Drabbad	1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Annan 99. Tillämpligt
V16B	Namn på aktör 2	För- och efternamn/Namn på organisation
V16C	Aktör 2 intervjuas	1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V17A	Aktör 3 - Kritiker/anklagat	1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv

		16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Annan 99. Tillämpligt
V17B	Namn på aktör 3	För- och efternamn/Namn på organisation
V17C	Aktör 3 intervjuas	1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V18A	Aktör 4 – Försvaret den Anklagade	1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Annan 99. Tillämpligt
V18B	Namn på aktör 4	För- och efternamn/Namn på organisation
V18C	Aktör 4 intervjuas	1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V19A	Aktör 5 – Granskare	1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå

		<ul style="list-style-type: none"> 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Annan 99. Tillämpligt
V19B	Namn på aktör 5	För- och efternamn/Namn på organisation
V19C	Aktör 5 intervjuas	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V20A	Ansvarsutkrävande 1	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ansvar utkrävs 2. Ansvar utkrävs ej
V20B	Ansvarsutkrävande 2 – Vem krävs på ansvar?	<ul style="list-style-type: none"> 1. Enskild forskare/forskargrupp 2. Universitet/högskola 3. Vetenskapsråd/-nämnd 4. Politiker/Riksdag/regering 5. Domstol 6. Media 7. Annan 9. Ej tillämpligt
V21	Konsekvens av fusk	<ul style="list-style-type: none"> 1. Åtgärder nämns/föreslås 2. Åtgärder nämns ej
V22A	Typ av konsekvens 1 (nämns i första hand)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Varning 2. Löneavdrag 3. Avsked 4. Åtal 5. Dagsböter 6. Fängelse 7. Indragen publicering 8. Indragna forskningsmedel 9. Förlorad titel 10. Krav på rättelse 11. Fortsatt utredning (av t ex Vetenskapsrådet, etikkommité) 12. Nya regler/praxis/instans för hantering av forskningsfusk 99. Ej tillämpligt
V22B	Typ av konsekvens 2 (nämns i andra hand)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Varning 2. Löneavdrag 3. Avsked 4. Åtal 5. Dagsböter 6. Fängelse 7. Indragen publicering

		8. Indragna forskningsmedel
		9. Förlorad titel
		10. Krav på rättelse
		11. Fortsatt utredning (av t ex Vetenskapsrådet, etikkommitté)
		12. Nya regler/praxis/instans för hantering av forskningsfusk
		99. Ej tillämpligt
V23	Resultat av granskning	1. Fälld
		2. Friad
		3. Fortsatt utredning/utredning pågår
		4. Anmälan återtagen
		9. Ej tillämpligt
V24	Forskningsfinansiär	1. Nämnas ej
		2. Vetenskapsrådet (VR)
		3. Riksbankens Jubileumsfond (RJ)
		4. Vinnova
		5. ”Tobaksindustrin”
		6. Brottsoffermyndigheten
		7. Landsting/region

BILAGA 3. KODSCHEMA, FORSKNINGSRAPPORTERING SEPTEMBER 2002–2012

V1	Artikel-ID	Artikelns rubrik
V2	Medietitel	1. Aftonbladet 2. Dagens Nyheter 3. Svenska Dagbladet 4. Göteborgs-Posten 5. Sydsvenskan
V3	År	Numeriskt: 2002–2013
V4	Datum	Numeriskt: 1-31
V5	Artikelstorlek	1. Notis (<80 cm ²) 2. Liten artikel (81–240 cm ²) 3. Mellanstor artikel (241–490 cm ²) 4. Stor artikel (>490 cm ²)
V6	Typ av artikel	1. Nyhetsartikel 2. Debattartikel
V7	Geografisk nivå	1. Nationellt 2. Internationellt
V8	Vetenskapsområde	1. Medicin 2. Teknik 3. Naturvetenskap 4. Samhällsvetenskap 5. Utbildningsvetenskap 6. Humaniora 7. Generellt/forskning i allmänhet
V9	Typ av organisation	1. Universitet/högskola 2. Forskningsinstitut 3. Forskningsråd/-nämnd 4. Företag 5. Annat
V10	Lärosäte/forskningsinstitut/Företag	Namn på organisation
V11	Typ av nyhet	1. Neutral nyhetsrapportering 2. Problematisering/kritisk granskning 3. Positiv rapportering
V12	Forskningsfokus	1. Forskningsrapport/resultat 2. Forskningsfusk

		<ul style="list-style-type: none"> 3. Utdelning av forskningsmedel/forskningsfinansiering 4. Forskningspolitik 5. Prisutdelning, utmärkelser 6. Forskningsetik (ej forskningsfusik) 7. Forskningsamverkan 8. Annat
V13	Personfokus	<ul style="list-style-type: none"> 1. Enskild forskare 2. Forskargrupp 3. Representant för lärosäte 4. Representant för vetenskapsråd 5. Politiker/representant för myndighet 6. Annan (t ex privatperson) 9. Inget personfokus i artikeln
V14A	Aktör 1	<ul style="list-style-type: none"> 1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Privatperson 20. Annan 99. Tillämpligt
V14B	Namn på aktör 1	För- och efternamn/Namn på organisation
V14C	Aktör 1 intervjuas	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V15A	Aktör 2	<ul style="list-style-type: none"> 1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etikkommité

		<ul style="list-style-type: none"> 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Privatperson 20. Annan 99. Tillämpligt
V15B	Namn på aktör 2	För- och efternamn/Namn på organisation
V15C	Aktör 2 intervjuas	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V16A	Aktör 3	<ul style="list-style-type: none"> 1. Professor 2. Docent 3. Fil.dr/M.dr/ 4. Forskargrupp 5. Forskningsinstitut 6. Lärosäte 7. Vetenskapsrådet 8. Etiknämnd/etiktkommitté 9. Forskningsdeltagare/studieobjekt 10. Doktorand/student 11. Riksdag/regering/politiker på riksnivå 12. Landsting/regionledning/politiker på regionnivå 13. Kommun/politiker på kommunnivå 14. Myndighetsperson 15. Företrädare näringsliv 16. Journalist 17. Domstol 18. Jurist/advokat 19. Privatperson 20. Annan 99. Tillämpligt
V16B	Namn på aktör 3	För- och efternamn/Namn på organisation
V16C	Aktör 3 intervjuas	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ja 2. Nej 9. Ej tillämpligt
V17	Forskningsfinansiär	<ul style="list-style-type: none"> 1. Nämnas ej 2. Vetenskapsrådet (VR) 3. Riksbankens Jubileumsfond (RJ)

4. Vinnova
5. "Tobaksindustrin"
6. Brottsoffermyndigheten
7. Landsting/region
8. Vårdalstiftelsen
9. WHO
10. Erik K Fernströms pris
11. Staten/statliga forskningsanslag
12. Wallenbergstiftelsen
13. EU/Ramprogram
14. Sparbanksstiftelsen Skåne
15. Annan

V18 Artikelns karaktär

1. Positiv/lösningssinriktad
2. Negativ/problemfokuserad
3. Neutral/ej tillämpligt

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför årligen nationella och lokala frågeundersökningar och anordnar seminarier på temat Samhälle, Opinion och Medier.

SOM-institutet | Seminariegatan 1B | Box 710, 405 30 Göteborg
031 786 3300 | info@som.gu.se | www.som.gu.se

